

Přítomnost

ROČNÍK XVI

V PRAZE 25. LEDNA 1939

ZA Kč 2.—

Ještě jednou o loňském roku

F. PEROUTKA

Proč umřel Karel Čapek

WILLI SCHLAMM

Uprchlíci ve vlastní zemi

KORNEL SYNEK

Proč nemluvíte, mladí?

MILENA JESENSKÁ

Život a kariéra muže, který prý zachránil mír

STUART HODGSON

Španělsko vykrvácí?

JOSEF PACHTA

Co je to »mnichovská politika« a jak zatím dopadla — Zůstáváme průmyslovým státem — Hrozinky a vánočka — Francie, náš obchodní přítel — Směr našeho vývozu — Dvojí pojem práce — Jules Romains se obhajuje — Odpověď Slovincovi — Dopis sedláka o Masarykovi — Proč jen pět? — Proč jste to v »Přítomnosti« nenašli

ŽIVOT A DÍLO KARLA ČAPKA

výstava knih, fotografií, kreseb a věcí,
které měl rád.

Topičův salon - leden - únor 1939

Otevřeno denně 12-19, v neděli 10-18.

PRAHA I., NÁRODNÍ 11.

CORONA

Zephyr

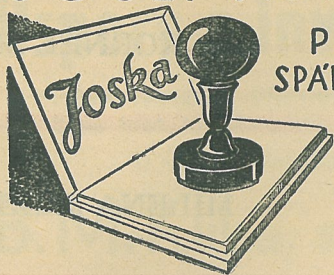
americká kvalita
za lidovou cenu

Kč 1.340.-

GIBIAN

PRAHA II, ŠTĚPÁNSKÁ 32 • TELEFON 35151-3

JOSEF KUBIAS

PRAHA II.
SPALENÁ ul. 40
TEL. 25115

ODBORNÍ LÉKAŘI

Sanatorium Dr. Borůvka

ústav pro choroby chirurgické, ženské a porody, PRAHA II.,
LEGEROVA 61/63. Telefony 212-37, 379-06, 332-38. Řídící lé-
kař dr. Klinger.

MUDr. Frankl odborný lékař pro žaludeční a
střevní nemoci a roentgenologii.
PRAHA II., NEKÁZANKA 4, II. patro. Ord. 9-10, 3-4.
Telefon 234-13.

MUDr. Ervín Fröhlich, odborný lékař pro choroby
vnitřní, žaludeční, střevní a
výměny látek, em. asistent I. med. kliniky prof. Schmidta.
PRAHA I., Na Příkopech 35. Ord. 9-10, 1/3-1/5. Telef. 228-91.

MUDr. ZDENKA NEDVĚDOVÁ-NEJEDLÁ

odb. dětská lékařka, **PODOLÍ**, Pankrácká 14 (stanice elektr.
dráhy za Podol. sanatoriem). Ord. 9-10 a 2-4. Tel. 441-77.

Pro plastickou chirurgii **Dr. RUDOLF SLUNEČKO**
ord. 3-4 (a podle úmluvy). Telefon 393-79. PRAHA II., VO-
DÍČKOVA 15. (Hlávkův nále.)

Odborný lékař pro porod- **MUDr. K. STEINBACH**
nictví a pro nemoci žen
PRAHA II., Havlíčkovy nám. 22. Ord. 9-11, 2-4. Tel. 270-13.

MUDr. STANISLAV TUMPACH odborný lékař
pro chirurgii a urologii. PRAHA XII., Fochova 84 (Nám. krále
Jiřího). Ord. 15-17. Tel. 512-86, byt: 513-38.

MUDr. EMIL VOGL

odborný lékař pro nemoci vnitřní, PRAHA II., LÜTZOWOVA
32, roh Washingtonovy. Ord. 9-11. 2-4. Telefon 226-65.

VAŠ VKUS I NÁROKY USPOKOJÍ

KRAUS & SPOL.

krejčí pro pány a dámy

Telefon 309-69

PRAHA II.,
Panská ul. 10

OBUV PRO VYŠŠÍ NÁROKY

FERRY GRAUMANN

PRAHA I., PŘÍKOPY 35, schodiště A. Tel. 315-28.

Čtěte **LIDOVÉ NOVINY**

LONGINES hodinky - vždy přesné

OBSAH 3. ČÍSLA PŘÍTOMNOSTI: SIGMA: Nemocná Evropa. — F. PEROUTKA: Kdyby byla vypukla válka. — EDMOND KONRÁD: Karel Čapek politicky. — HELENA P. KIRKPATRICKOVÁ: Hitler si získává jistotu. — KAREL POLÁČEK: O chůzi. — EDUARD BASS: Židé v českém tisku. — ANTONÍN PEŠL: Změnilo se něco po Římě? — ZDENĚK SMETÁČEK: Jaké poslání mají Němci, kteří u nás zbyli? — MILENA JESENSKÁ: Koukejte umřít do padesáti let! — JOSEF KALMER: Co se děje v Číně? — PAVEL HOFMAN: Kus nezvrhlého umění. — OLGA SCHEINPFLUGOVÁ: Poslední dny Karla Čapka. — Proč nemáte telefon? — Žák čtvrté obecné školy vdově po Karlu Čapkoví. — Proč jenom pět? — Dopis z Jugoslavie. — Hospodářští komisaři na Slovensku.

Přítomnost

řídí Ferd. Peroutka

nezávislý týdeník

vychází ve středu v nakladatelství

FR. BOROVÝ V PRAZE I., NÁRODNÍ TRÍDA 11.

Telefon číslo 390-51 až 54 • Účet poštovní spořitelny číslo 35.622 • Nevý-
žádané rukopisy se nevracejí • Předplatné na rok Kč 100.—, na půl roku
Kč 50.—, na čtvrt roku Kč 25.—, jednotlivá čísla Kč 2.—. Pour la Fran-
ce et ses Colonies Frs 2.50. • Dohledací pošt. úřad Brno II. • Novin-
sazba povolena v Brně řed. pošt a telegrafů pod čís. 119.268/IIIa. •
Odpovědný redaktor J. Diabač.

TISKEM LIDOVÉ TISKARNY, BRNO, ČESKA 6.

Přítomnost

ROČNÍK XVI

V PRAZE 25. LEDNA 1939

ČÍSLO 4

Ještě jednou o loňském roku

Jedni čtenáři žádají, abychom se stále a stále vraceli k tomu, co se stalo loni s naším státem a proč se to stalo, druzí by si přáli, abychom toho zanechali a zabývali se spíše kulturními tematy. Heinrich Heine jednou řekl ironicky: »Svoboda je omezena, teď zase pokvete divadelní kritika.« Co Heine řekl ironicky, neříkejme my vážně. Sám hledím s nadějí vstříc chvíli, kdy zase bude možno v klidu si vybrat nějaké literární thema a dbáti lépe vzhledu svých vlastních vět. S melancholií vzpomínám na ty šťastné doby, kdy větší část naší myšlenkové mohutnosti byla spotřebována úvahami o dramaturgii pana Fr. Götze nebo o stylu pana Vl. Vančury. Ale mám pocit, že by to nyní bylo nepřírozené. Pan profesor Arne Novák ve své krásné nástupní řeči nedávno v Brně promluvil o potřebě svobody myšlení tak ohnivě, že nebylo českých novin, aby nepocítily potřebu to citovat. Není však, myslím, příkladu v dějinách, kdy svoboda myšlení existovala bez svobody politické. Patrně je mezi těmi dvěma svobodami poměr jako mezi stromem a ovocem. Nemůžete mít ovoce bez stromu.

Proto i v zájmu kultury může být člověk sváděn k tomu, aby na první místo v sobě stavěl myšlenky politické. Jest nám potřebí do všech podrobností poznati podobu a příčiny loňských událostí. Odhaliti chyby, byly-li jaké, a vystříhati se jich nyní, poněvadž jsme přešli do údobí, kdy chyby by byly nekonečně riskantnější než dříve. Dohodnout se, bez ohledu na to, kdo kde dříve stál, o několika základních myšlenkách pro politickou činnost v tomto státě. Zkrátka, vybudovat nejdříve občanský stánek pro kulturu, zajistit jí přístřeší. Vybojovat takovou politiku, aby jí kultura byla co nejméně obtěžována. Vykonat nejprve černou politickou práci. Zajistit politické předpoklady pro kulturní vývoj. Neboť kultura nemůže být oddělena od celkového občanského života a přenesena někam na skleněný vrch, kde pokvete bez ohledu na to, jaký vítr vane dole v údolí.

Vezme-li někdo tyto poznámky jako úvod k tomu, o čem chci psát dále, může jim snadno vytknout nesouvislost s tematem. Není tu vskutku žádné přímé souvislosti. Ale cítil jsem jednou potřebu omluvit se těm, kteří by již jednou rádi slyšeli o více povznášejících věcech, než je na příklad činnost páně Bonnetova.

Zjistilo se už mnoho jednotlivých faktů o loňských událostech, ale, jak se zdá, nepostřehla se dosud jejich, abych tak řekl, dynamická souvislost. Za jisté můžeme pokládati, že nebylo v programu německé politiky řešit sudetskou otázku již roku 1938. Proč se tak přes to stalo? Můžeme se dovolati svědectví zajisté významného o tom, že připojení sudetských území nebylo pro německou diplomacii předem stanoveným úkolem pro loňský rok a že i pro ni přišlo spíše překvapivé brzo.

Když německý kancléř po prvé vstoupil v říjnu na sudetskou půdu, řekl: Věděl jsem sice, že zde jednou budu stát, ale nevěděl jsem kdy. 1. ledna 1938 jistě si neudělal německý kancléř žádnou závaznou poznámku o Československu do svého kalendáře. Ačkoliv po zkušenostech s ním je třeba hodnotit jeho schopnost pohledu do budoucna spíše vysoko, rozhodně výše, než třeba slabý a prostý pohled páně Chamberlainův, přece pravda, ostatně jím potvrzená, jest nepochybně ta, že na začátku loňského roku naprosto nevěděl, že se mu během toho roku podaří obsadit i Rakousko i sudetská území, a že byl dalek toho, aby si to pevně předsevzal. Jestliže se to přes to stalo, je to nepochybně následkem toho, že mimo očekávání vznikla dramatická situace a že on se ukázal větším mistrem dramatických situací než ti, kdo stáli proti němu.

Je možno, že naše zahraniční politika nevěděla o tom, co se za kulisami světa děje, tolik, kolik by byla měla věděti. Je možno, že se více starala o oficiální projevy státníků, které jsou vždy zdvořilé a formální, místo aby podržela ruku na pulsu národů, které měly bojovat na naší straně. Je také možno, že jsme nevěděli všechno o tom, kdo je pan Neville Chamberlain a že se nad status quo ve střední Evropě, nechápaje jeho cenu pro Anglii, škube jako špatně upoutaný balon nad zemí. Je ještě tajemství, o čem kdy Chamberlain v oficiálních nebo neoficiálních stycích jednal s Hitlerem, o čem ho ujistil a kdy ho o tom ujistil. Bude nepochybně překvapením, až jednou vyjde na světlo celý obsah jeho rozhovorů v Berchtesgadenu. Ale to vše nebylo hlavní. Vůle jediného muže sama sotva by tak mohla ovlivnit osud celé epochy. Jisté události mají svou vlastní logiku. Loni na jaře vytvořila se v Evropě dynamická situace. Podrželi v ní vrch ti — dynamičtější. Což konečně musí být pokládáno za přirozené. Vytvořila se taková situace, že se musilo objeviti, co je kde chabého a nezdravého, jako se to musí objevit po běhu na plicích závodnickových. Když se to na obou stranách spočítalo, jelo se do Mnichova. Státy mají si vždy dříve dobře rozpočítati všechno, než vyženou věci na ostří nože. Francie tak neučinila. Dopustila, aby 21. května bylo zahájeno velké měření sil. Je-li takové měření vyvoláno, ukáže se nakonec nemilosrdně, kdo je slabší, a obyčejně z toho pro něho vyplynou nepřijemné důsledky. Francie v krizi shledala, myslím, že dokonce k svému značnému překvapení, že je slabší; bylo třeba akutní krise, aby si to uvědomila; možná, že do té doby docela upřímně ujišťovala svou spojeneckou věrnost. Myslívala dříve na válku tak, jako člověk myslívá na smrt, jako na něco vzdáleného. Když před ní však pojednou vstanulo nebezpečí války jako možnost zítřka nebo už dneška, vystoupilo do popředí vše, co ve francouzském organismu bylo nedosti zdravého a odhodlaného. Francie se na sebe důkladně podívala teprve v rozhodující chvíli. A to je hlavní příčina naší tragedie.

Nikomu ještě nevymizela z paměti naše první mo-

bilisace loňského 21. května. Měla pro první chvíli úspěchy, ze kterých jsme se radovali: německé vojsko, pokud se v nadměrném množství zdržovalo u našich hranic, ustoupilo do vnitra země. Francie a Anglie stály v této krizi pevně na naší straně. Kdyby tato fronta se byla udržela, byly by věci dopadly jinak. Ale fronta, jak víme, se rozložila, 21. květen bez pokračování neměl smyslu, a tak den, který jsme zprvu měli právo pokládat za slavný a památný, stal se nakonec příčinou neštěstí. Bez této mobilisace byly by se věci nepochybně vyvíjely jinak, klidněji, sudetská otázka by nebyla toho roku nabyla tragické podoby.

Dodati musíme, že i k této mobilisaci došlo na základě zpráv ze Západu a že po těchto zprávách jsme ji všichni musili pokládat za nezbytnou. Dříve ještě, než jsme mobilisovali, intervenoval anglický vyslanec energicky v Berlíně. Jednali jsme v souladu se Západem a tento květnový soulad byl poslední a danajský dar, který jsme odtamtud dostali. Lépe snad, kdyby ho nebylo bývalo. Nectnosti naší vlastní situace byly by nám výrazněji vystoupily před oči. Francie a Anglie neměly dost pevné vůle setrvat na cestě, kterou nastoupily. Pro ně to bylo jen jednou z mnohých episod. My, jdouce dále po té stezce, shledali jsme v září, že jdeme po ní sami. Mobilisace 21. května to byla v podstatě, která vyhnala věci na ostří nože, o které se pak jedna strana pořezala. Bez 21. května nebylo by ani 30. září. Bylo by se dlouho a zajisté s trapnými průvodními okolnostmi vyjednávalo s Německem o kompromis v sudetské otázce. Nebylo by bývalo z našeho osudu odvráceno tolik, kolik někteří mají chuť věřit, ale nebylo by došlo ke konečnému řešení už roku 1938. Slabost demokratické fronty nebyla by se tak jasně projevila, strach, který západní mocnosti cítily před válkou, byl by zůstal do velké míry tajemstvím. Německému vůdci nebylo by dáno tak dobře poznati, na čem jest. Byli bychom mohli ještě nějakou dobu těžit při vyjednávání s Německem ze svého papírového spojení s Francií: proti označení »papírové spojení« nemůže protestovat nikdo, kdo zažil září 1938.

Ze všeho, co víme, a co jsme ostatně už tenkrát věděli, vyplývá dosti jasně, že Hitler na jaře roku 1938 ještě neměl pevně stanoveného cíle v československé otázce. Byl tu zajisté program spojení všech Němců v jednom státě, program to, jež si německá nacionálně-socialistická strana někdy psala i na mramorové desky, ale to byl více méně jen vzdálený, ještě mlhavý cíl. Německý vůdce, jako obyčejně, hodlal se rozhodnout teprve podle situace a ovšem vytěžit z ní vše, co se dá. Osud mu dosud tak příznivý také tuto situaci připravil.

Kdo slyšel v rozhlase loni v září Hitlerovu řeč z Norimberku, musil i na tónu poznat, jak velkou roli mobilisace 21. května v jeho citech hrála. Hrdosti vojenského režimu, jaký byl v Německu, právě takové události jsou schopny nejvíce se dotknout. Tím spíše, jestliže světový tisk to veřejně hodnotil jakožto ústup Německa. Hrdost byla probuzena a věci se dostávaly na dráhu, kdy proti síle se staví síla. V srpnu došlo k manévrové mobilisaci německé, která měla zase býti ukázkou německé síly, a při pohledu na tuto nakupeňnou masu vojska a na rychle vybudovanou Sigfriedovu linii, kterou by bylo třeba pronikat a překonávat, Francii se zachvěla kolena. Od naší květnové mobilisace až k srpnové mobilisaci německé vede

přímá cesta. Situaci vzájemného ukazování svalů podlelehla strana psychologicky a nervově slabší.

Hitler dostal se k svým výsledkům empiricky, bez předem pojatého úmyslu: počínal si jako muž, který kladivkem oťukává stěnu, až se ozve duté místo; pak tam nasadí páku. Duté místo se na francouzské a anglické straně věru ozvalo. Mistr situace, jímž Hitler jest, dovedl toho dokonale využít. Kdyby nebylo došlo k tak vypjatému měření sil, mohla Francie zůstat velkou ilusí v pozadí. Ostrý vítr krise s ní serval její clémenceauovský a fochovský kostým, a objevilo se pod ním bonnetovské sako.

Může být položena otázka, proč se tím vším ještě zabýváme. Ale řekli jsme si přece, že chceme poznati všechny okolnosti katastrofy, aby nám to sloužilo k poučení, je-li možno, aby poznání okolností situace jedné sloužilo za poučení i v situaci jiné.

F. Peroutka

poznámky

Co je to »mnichovská politika« a jak zatím dopadla

Chamberlainovým návratem z Itálie zakončena byla první fáze t. zv. mnichovské politiky. Jejím počátkem bylo okleštění Česko-Slovenska Mnichovskou dohodou čtyř velmocí z 29. září 1938, na jejím konci vznášel se vidina trvalého míru a přátelského soužití všech národů. Téměř čtyři měsíce uplynuly od oné chvíle, kdy starý muž s deštníkem před svým odletem na mnichovskou konferenci — cituje z Shakespeareova Jindřicha IV. — vyslovil naději, že z kopřiv nebezpečí vytrhne květinku bezpečnosti. V této době navázal britský premiér přímé osobní styky s vůdci obou států osy, vyvolal v život několik dohod; dostalo se mu postupně nadšených ovací obecenstva německého, francouzského, britského a italského. Pokusme se proto — *sine ira et studio* — stručným rozbořením faktů zjistiti, jak dalece se splnila premiérova naděje v přátelské usmíření evropských států.

1. Mnichovská dohoda z 29. září, jež měla býti úhelným kamenem novostavby míru, byla již dostatečně rozebrána. Podle dodatkového protokolu, připojeného k Mnichovské dohodě, měla se Česko-Slovensko dostati — v uznání obětí, jež přineslo zachování míru, a v náhradu záruky dosud platných smluv spojeneckých — mezinárodní garancie nových jeho hranic proti každému nevyprovokovanému útoku, a to od Anglie a Francie bezpodmínečně, od Německa a Itálie po rozřešení otázky menšin polských a maďarských. Přislíb záruky dodnes nebyl splněn, ač s naší strany všechny podmínky již byly provedeny.

2. Vídeňská arbitráž o územních ústupcích Maďarsku se konala již za naprostého nezájmu západních velmocí, jež neslavně vyklidily své středoevropské posice a ponechaly tu volnou ruku Německu a Itálii. Po špatných zkušenostech, které jsme měli s anglickými a francouzskými zástupci v mezinárodním výboru v Berlíně, nemusíme této nepřítomnosti příliš litovati. Sotva bychom byli dopadli lépe.

3. Anglo-německé mírové prohlášení z 30. září. Hned po uzavření Mnichovské dohody podepsali ještě říšský vůdce a kancléř a britský ministerský předseda prohlášení, jež mělo býti dokladem toho, že po Mnichově Evropa zahájí novou, lepší cestu. Oba státníci v něm oznámili, že otázka anglo-německých vztahů je prvořadého významu pro oba státy i pro Evropu; že pokládají Mnichovskou dohodu za symbolickou pro přání obou národů — německého a britského — nevésti proti sobě již nikdy válku, a že jsou rozhodnutí také ostatní otázky, jež se obou zemí dotýkají, jednatí methodou porad. Touto deklarací zamával vracející se britský premiér vítězoslavně proti odpůrcům své politiky. A velmi se divil, když někteří z jeho sourodáků nemohli pochopit jeho uspokojení.

4. Účinnost anglo-italských dohod ze 16.

dubna 1938. Dne 16. listopadu 1938 vstoupily konečně podepsáním příslušného protokolu zahraničním ministrem Cianem a britským velvyslancem Perthem v účinnost anglo-italské dohody, uzavřené 16. dubna 1938. (Je to celkem 8 dohod a deklarací, týkajících se Středozemního moře, některých oblastí afrických a arabských a průplavu Suezského.) Zejména se tím stalo platným i gentlemen's agreement z ledna 1937, kterým oba státy prohlásily, že nemají žádného přání změnit status quo v oblasti Středozemního moře, zavázaly se respektovat vzájemná práva a zájmy v této oblasti a dohodly se, že vynaloží všechno své úsilí, aby zmařily jakoukoliv činnost, jež by mohla ohrozit dobré vztahy. Uplatnění těchto dohod naráželo na obtíže v otázce španělské. Itálie neustala posílat do Španělska své vojenské oddíly, což podle názoru britské vlády — alespoň s počátku — neodpovídalo duchu dohody. Rovněž se Anglie snažila dosíci toho, aby před tím, než dohoda nabude účinnosti, byla uzavřena podobná dohoda též mezi Itálií a Francií. Po Mnichově si však britská vláda již souvislostí problému španělského a italsko-francouzské dohody nelámala hlavu a bez ohledu na své dřívější stanovisko a přes to, že italské kolony nadále bojovaly na španělské půdě a Francie byla od Itálie dále než před tím, uvedla anglo-italské dohody v účinnost.

5. Německo-francouzská deklarace z 6. prosince. Tato deklarace, jež měla být doplněním prohlášení anglo-německého, byla podepsána Bonnetem a Ribbentropem za jeho návštěvy v Paříži. Vyjádřila přesvědčení francouzské a německé vlády, že pokojné vztahy a dobré sousedství mezi oběma státy tvoří jeden ze základních prvků konsolidace evropské situace a že proto obě vlády použijí všech prostředků, aby zajistily vývoj svých vztahů v tomto smyslu. Konstatovala, že mezi oběma státy nezůstává nevyřešena žádná otázka povahy územní a slavnostně uznala nynější společnou hranici za definitivní. A obě vlády vyslovily své rozhodnutí — s výhradou svých zvláštních vztahů k třetím mocnostem — zůstat v dotyku o všech otázkách, zajímajících obě země, a poradit se navzájem, kdyby další vývoj těchto otázek hrozil vésti k mezinárodním nesnázím. — Tvoří tedy i zde větší část deklarace příslibu porad (a to ještě podmíněný) a konstatování samostatnosti. Oproti anglo-německému prohlášení je tu však navíc potvrzení francouzsko-německé hranice. Ač tu nejde o nic nového, nýbrž jen o opětovné potvrzení řady dřívějších německých prohlášení, je tu alespoň řečeno něco konkrétního. Přes to však dostalo se německo-francouzské deklaraci chladnějšího přijetí než prohlášení anglo-německého. Vyprchalo totiž již opojení z mnichovských úspěchů a lidstvo se opět počalo na věci dívat střizlivěji.

6. Italské územní požadavky. Deklarace anglo-německá a německo-francouzská a obnovená dohoda anglo-italská měly být doplněny ještě dohodou italsko-francouzskou. Tím mělo dojít mezi každým z obou států osy Berlín-Rím a každým z obou členů anglo-francouzského bloku k přátelskému narovnání, jež by se stalo základnou k dalšímu pokojnému řešení nesrovnalostí. Tento poslední článek Chamberlainovy mnichovské koncepce však vypadl. Dne 30. listopadu došlo k známým manifestačním výkřikům, volajícím po přivtělení Tunisu, Korsiky, Nizy a Džibuti k Itálii, k dalším demonstračním a k ostré tiskové kampani v Itálii, Francii a Tunisu. A 17. prosince oznámil ministr Ciano novému francouzskému velvyslanci Poncetovi, že Itálie považuje italsko-francouzské dohody, uzavřené v lednu 1935 Lavalem a Mussolinim, za neplatné, jelikož se jim nedostalo ratifikace. Místo sjednané dohody nově byla tedy zrušena dohoda stará, jež již neodpovídá změněnému poměru sil obou partnerů.

7. Římská schůzka. Návštěva britského premiéra a jeho ministra zahraničních věcí v Římě a její výsledky, pokud prorokly na veřejnost, byly již s dostatek rozebrány. Oficiální komuniké oznámilo povšechně, že byly zkoumány nejdůležitější aktuální otázky a věci týkající se vztahů mezi Anglií a Itálií, že se tak stalo v duchu největší srdečnosti, že došlo k plné a upřímné výměně názorů a k potvrzení snahy rozvíjet i nadále vztahy obou zemí a že bude v nejbližší době uzavřena na podkladě dohody z dubna 1938 ještě zvláštní dohoda (patrně v záležitostech afrických). I když jsme zvykli na obsahovou chudobu oficiálních komuniké, je nápadné, že komuniké o římských poradách se vůbec nezmiňuje ani o »povšechné shodě názorů«, jak tomu obvykle u komuniké o poradách bývá. Rovněž příslovečný Chamberlainův optimismus se tentokrát neprojevil. V prohlášení

o výsledcích svých porad jen vyslovil své přesvědčení o dobré vůli italské vlády a o vzájemném pochopení stanovisk obou zemí. Ve zdvořilostních telegramech, jež si spolu oba premiérové vyměnili, mluví Chamberlain o naději, že »mír bude zachován«, zatím co Mussolini jen důvěruje, že »mír bude zachován na základě spravedlnosti«. Ač německý, italský a anglický tisk se vyjadřuje ve svých komentářích o výsledku porad příznivě, nezdá se, že by bylo bývalo dosaženo nějakého sblížení názorů v obou hlavních problémech — válce španělské a sporu italsko-francouzském.

●
Přehlédlí jsme sedm hlavních mezinárodních událostí, k nimž došlo mezi mnichovskými velmocemi v první etapě mnichovské politiky. A nyní tedy můžeme ve světle těchto faktů posoudit, jak dalece za tu dobu pokročily na své cestě od vidiny ke skutečnosti snahy o vytvoření přátelského soužití a jak se daří oně květině bezpečnosti, již se podařilo mužům s deštníkem vytrhnouti v Mnichově z kopriv nebezpečí. A tu vidíme: Mnichov a Vídeň zbavily západní velmoci veškerého vlivu ve střední a východní Evropě a těžce poškodily jejich pověst a důvěru, kterou k nim chovaly menší a střední státy evropské; povšechné dohody, jež byly Anglií a Francií uzavřeny s Německem, konstatují samostatnost, počítají s poradami (což je minimum smluvní vázanosti) a neskýtají oproti stavu dřívějšímu nic nového; dohoda s Itálií, kterou Anglie uzavřela před Mnichovem a jejíž vstoupení v účinnost mělo být původně vázáno na odvolání italských dobrovolníků ze Španělska a na uzavření obdobné dohody mezi Francií a Itálií, byla 16. listopadu uvedena v život bez splnění těchto předpokladů. Naopak byla s italské strany zrušena italsko-francouzská dohoda z r. 1935 a poměr obou států se podstatně zhoršil. A nezlepšila jej ani osobní schůzka Chamberlainova s Mussolinim. Pověstné »Times« pak již dokonce začaly psát o »možnosti nutných změn, které si vyžadují s této i oně strany obětí«, jakož i že »pokud podobné přání po změnách neodporuje rozumu, má být alespoň přezkoumáno«. A Chamberlainovy smířovací cesty staly se již postřachem i nejsmířlivějších francouzských kruhů.

Jak je z přehledu patrné, nezdá se, že by v celkových vztazích evropských států nastalo nějaké skutečné zlepšení. Zvláště když bychom vzali v úvahu ještě řadu dalších nebezpečných problémů, jež se dnes nebo zítra mohou státí aktuálními (Klajpeda, Gdansk a polský koridor, otázka ukrajinská, kolonie, válka španělská atd.). Zřejmě se tedy květině bezpečnosti v pomnichovském klimatu ani v starostlivé péči britského premiéra příliš nevede. A patrně chudinka ani z jara nerozkvetne. Et a

Španělsko vykreváci?

Španělská tragédie v tomto čtvrtstoletí — Španělsko prožívá tragédii každých padesát let — přiblížila se zas o krok k svému ukončení. Není to ještě konec, i když se Barcelona, druhé největší město země a hlavní město Katalánie, probouzí duněním těžkých děl a hukotem bombardovacích náletů. Obyvatelé Barcelony a 400.000 uprchlíků, kteří se sem uchýlili, zvykli si již na nálety a dělostřelbu. Území, které ještě zůstalo v moci republikánské vlády, záje dosud svobodně, připravující se k obraně. Kdo zná španělský lid, nepochybuje, že dokud bude v moci republikánů alespoň kousek půdy, do té doby zůstane v platnosti heslo: No pasaran!

Po římské dohodě jsou španělští republikáni rozhořčení. Nepochybuji už, že poslední zájezd Chamberlainův byl obchodní cestou právě tak jako výlety v září, které britský ministerský předseda podnikl do Německa. Teď bylo Španělsko definitivně prodáno. V republikánské části vládně proti Anglii, ale i proti Francii nevýslovně roztrpčení. Republikáni vysvětlují už Francouzům dva a půl roku, že nebojují pouze za demokraticko-republikánské ideje Velké francouzské revoluce, ale i za bezpečnost jižních francouzských hranic a ovšem za francouzské kolonie v Africe. Mluvíli vždycky k hluchým uším — ještě dříve, než poznal také jiný národ, že se ho Francie zřekla.

Španělští republikáni viděli vždycky v londýnském nevměšovacím výboru to, čím ve skutečnosti byl: provaz, kterým se měla španělská republika zardousit. Tento výbor, jehož předsedou je lord Plymouth — Runciman pro Španělsko — je už několik měsíců mrtev. Republikáni neměli o něm žádné iluze, ale přece doufali, že jim vláda fran-

couzské lidové fronty umožní nakupovať ve Francii válečný materiál. Republikánskému Španělsku šlo od prvních chvílí především o zbraně, válečný materiál a střelivo, ale právě v tom se zklamalo.

Nelze popírat, že se v prvních týdnech po Francově povstání objevili ve Španělsku ruští letci a ruská letadla. Před povstáním nebyli ve Španělsku ani ruští letci, ani ruský válečný materiál. Tvrdí-li se, že povstání vypuklo proto, aby se Španělsko osvobodilo od Rusů, je to nesporně nepravdivý a tendenční výklad. Rusové přišli do Španělska teprve potom, když tam už byli Italové a Němci. Španělsko se stalo velkou střelnicí, na které velmoci zkoušely nejrůznější válečné stroje, dříve než je začaly seriově vyrábět. Kromě ruských leteckých a tankových oddílů byly v republikánském Španělsku francouzské zkušební delegace, ale po ukončení studií — někdy i praktických — odjely všechny na jaře minulého roku. O účasti pravidelných oddílů nelze vůbec mluvit.

Ze Španělska odjeli už také zahraniční dobrovolníci. Republikánská vláda nerozhodla o jejich odjezdu jenom z taktických důvodů, snažíc se o zásah nevměšovacího výboru proti Italii a Německu, nýbrž i proto, že se nenávisť k cizincům nezastavila ani před dobrovolníky mezinárodních brigád. V roce 1938 proměnila se občanská válka v záležitost čistě španělskou. Španěle nechtějí už o cizincích slyšet.

Dokud londýnský výbor nevyslal na španělské hranice a do zahraničních přístavů kontrolní orgány, mohla republikánská vláda, disponující zlatými zásobami Národní banky, nakupovat v cizině zbraně a střelivo. Nikdo neměl žádné ohledy: prodával každý a Madrid kupoval od každého, kdo měl něco kloudného na prodej. Proto měli republikáni také hodně zbraní a munice, technických prostředků a sanitního materiálu německého původu. Prodávaly také anglické a francouzské továrny, ale šlo stále o podlédnické zboží a nikoli o pravidelné dodávky. Z Francie nepřicházelo nikdy tolik zbraní a válečného materiálu, aby to stálo za řeč. Procesy s podlédníky dokázaly, že opatrování zbraní ilegální cestou znamená i v tom případě veliké potíže, platí-li zákazník zlatem. S jistotou lze říci, že Francie nepomohla republikánskému Španělsku ani pravidelnými dodávkami válečného materiálu, ani vysláním vojenských formací.

Od roku 1937 je republikánské Španělsko odkázáno na vlastní výrobu válečného materiálu. Anglické a francouzské továrny nedodávají už ani letadla, ani střelivo, přestaly také ruské dodávky. Část španělského zlatého pokladu vzal po Francově zákroku do úschovy francouzský soud — a druhá část je už spotřebována. Kdo už nemůže platit, tomu se nedodává. Co se týče válečného materiálu, je dnes převaha Francova naprosto zřejmá: leteckých zbraní má desetkrát tolik než republikánská armáda, v dělostřelctvu je poměr 6:1, v ostatním materiálu a střelivu 5:1. Při tom dostává Franco neustále další pomoc. Rozdíl v technické výzbroji musí republikáni vyrovnávat krví.

Josef Pacht (Paříž)

Zůstáváme průmyslovým státem

Právě vyšlé letošní dvojčíslo »Obzoru národohospodářského« má přes stoufícet stran, věnovaných popisu nového Česko-Slovenska. Pod pečlivou a strážlivou redakcí Ing. dr. Vladimíra Klimeckého byl shromážděn popis nové sociálně-hospodářské povahy, situace, vyhlídek a potřeb nově formované republiky. Je to prozatím jediná publikace tohoto druhu a budeme se k ní asi delší dobu všichni vracet pro její dokumentární povahu. V letním prozatímním přehledu je možno říci o ní asi toto:

Především potvrzuje poznatek, který jsme zde již konstatovali, že i nová republika česko-slovenská zůstává průmyslovým státem. Vyšší-li se celková ztráta naší průmyslové výroby, přicházíme k faktu, že jsme ztratili odstoupením území Německu, Polsku a Maďarsku 33.2% průmyslových závodů. Podle hodnoty odbytu činí tato ztráta 35.6% a podle počtu zaměstnanců v odstoupených závodech 36.3%. Snad bychom jenom řekli, že nad tento průměr podstatněji co do hodnoty odbytu vystupuje sklo (75%), hračky (63%), hudební nástroje (47%), textil (58%), pod tento průměr podstatněji klesá počet ztracených továren na zpracování kovů (28%), grafika (20%), oděvnictví, obuv, kožičiny a kůže (18—19%), pivovary (26%), cukrovary a lihovary (16—17%) a ostatní potravinářský průmysl (24%). Je tedy náš stát sice zeměpisně i populačně o více než třetinu menší, asi tolik také ztratil průmyslové výroby i zaměst-

nanců těchto podniků a jejich odbytu, ale přes to si zachovává dvě třetiny těchto hodnot, čili zůstává průmyslovým státem.

Z tohoto zbytku připadá podle počtu průmyslových závodů na české země 80.7%, na Slovensko 16.5% a na Podkarpatsko 2.8%. Podle hodnoty odbytu připadá na české země 86.7%, na Slovensko 13% a na Podkarpatsko 0.7%. A konečně podle počtu zaměstnanců připadá na české země 85.9%, na Slovensko 13% a na Podkarpatsko 1.1%. Čili uvážíme-li tato data hromadě, můžeme říci, že Česko-Slovensko má asi dvě třetiny bývalé průmyslové výroby celkem, a z ní připadá sedm osmin na české země a jedna osmina na Slovensko a Podkarpatsko dohromady. S tím také souvisí podíl na národním důchodu: devět desetin národního důchodu připadá na české země, jedna desetina národního důchodu na Slovensko a Podkarpatsko.

V dřívějším Československu dělal úhrn v všech úspor 58 miliard Kč, ztratili jsme z nich odstoupením území asi 20 miliard, takže nám zbývá 38 miliard Kč úspor. V českých zemích je z nich 90% (asi 34 miliard Kč), na Slovensku a Podkarpatsku asi 10% (3.5 miliardy Kč nejvýše). Totéž platí obdobně o daňové poplatnosti. Plných devět desetin daňové poplatnosti připadá na české země, pouhá jedna desetina na Slovensko a Podkarpatsko. Z příjmů společných, jejichž původ není možno zjistit a jež činí asi 16.4% (1.4 miliardy Kč) není ovšem nic patrné, ledaže nestačí na krytí společného rozpočtu. Avšak ostatní daňové příjmy, jejichž původ lze určit podle zemí, připadá na české země 73.4% (6.2 miliardy Kč), na Slovensko 8.9% (0.74 miliardy Kč) a na Podkarpatsko 1.3% (0.12 miliardy Kč). Daňová poplatnost je v českých zemích na hlavu obyvatele 2.9krát vyšší než na Slovensku a Podkarpatsku. Celkový průměr výnosu veřejných dávek na hlavu pro celou republiku činil roku 1937 celkem 550 Kč, v českých zemích 564 Kč, na Slovensku a Podkarpatsku 198 Kč.

Jaký je konečný závěr? Česko-Slovensko zůstává nadále průmyslovým státem, zbyly mu zhruba přes dvě třetiny jeho průmyslu. České země pak, ačkoliv rozlohou zeměpisnou jsou jen polovinou celé nové republiky česko-slovenské, mají 70% obyvatelstva nového Česko-Slovenska a představují 85—90% celkové hospodářské síly republiky.

Toto poznání má také docela konkrétní důsledky nejenom vnitro-politické a obchodně-politické (péče o export bude i nadále naší hlavní starostí atd.), ale i diplomaticko-politické; souvisí s novou orientací našeho státu.

Německo si pravděpodobně po nějaký čas představovalo, že se staneme agrárním státem, který mu bude výměnou za průmyslové výrobky dodávat zemědělské plodiny, zemědělské výrobky a potraviny. Nyní již je mu však jasné, že náš agrární potenciál se nezvýšil, že nebudeme s to vyvážet větší množství zemědělských výrobků a že snad budeme moci jen žít sudetské země. Proto obrací Německo zvýšenou pozornost k Maďarsku, jež se má stát zemědělským dodavatelem Německa, resp. jedním z nich, kdežto Česko-Slovensko má se průmyslově s Německem doplňovat. Tak to výslovně píše »Frankfurter Zeitung« z 15. ledna, která naznačuje, že Německu by nebylo milé, ab v Česko-Slovensku vznikl nový průmysl, nahrazující ztracený průmysl v sudetských oblastech, nýbrž naopak, aby zde nastala spolupráce a výměna průmyslového zboží.

Výslovně pak praví na německou adresu, patrně těch, kteří nebyli o stavu věcí dosti informováni, citovaný článek »Frankfurter Zeitung« toto: »Při posuzování, jakého druhu mají být nové sudetského hospodářství a říšsko-německého hospodářství vůbec k Česko-Slovensku, nesmí se vycházet z předpokladu, že Česko-Slovensko je nyní jen agrárním státem, jakým jsou země dále na evropském jihovýchodě; i zbylý stát má značný průmysl, při čemž však v této době je stále ještě dána základna pro velmi široký výměnný a doplňovací obchod.« Slovník »v této době« je patrně nutno ve smyslu následujících vět citovaného článku, horličito proti zakládání nového průmyslu v Česko-Slovensku (onoho druhu, který byl v sudetských zemích odstoupením ztracen), rozumět tak, že je to možné, pokud by u nás přece jen k zakládání tohoto nového průmyslu nedošlo. To je ovšem věc dalekosáhlá, ale dohoda mezi Německem a Česko-Slovenskem při upřímné fair play

s obou stran je nejenom teoreticky, ale i prakticky uskutečnitelná tak, že uspokojí obě strany. To je zajisté i přáním Česko-Slovenska.

K vývoji hospodářské situace u nás je v této souvislosti možno poznamenat, že je již uspokojivý. Bude-li pokračovat tímto tempem, budeme mít na jaře patrně jen nevelký počet nezaměstnaných. Již dnes máme nezaměstnaných podstatně méně než loni. V českých zemích je asi 70 tisíc mužů a 30 tisíc žen bez práce, v čemž je obsaženo asi 15 tisíc nezaměstnaných, kteří nebudou moct býti z různých důvodů zařadění do pracovního procesu. Proto také nebudeme s to nezaměstnané ve větším počtu vyvážet, neboť jejich rukou budeme sami potřebovat. Daně se v českých zemích scházejí dobře a bude-li nám dopřán klid, nepochybně se (byť po velké námaze a značných obětech) zdaří našemu hospodářství a houževnatosti našeho lidu, že opět z této těžké krize se vypracuje do příznivějších poměrů hospodářských. A to bude mít také dobré politické a mravní důsledky. Projeví se to nepochybně ve zmírnění vnitřního utajeného napětí, jež po katastrofě, která náš národ stihla, je ovšem samozřejmé a politicko-psychologicky docela pochopitelné. Kř.

Proč nemluvíte, mladí?

Po šťastně odvráceném nebezpečí, které hrozilo všem vdaným umělkyním, vyplouvá úskalí nové: začínáme přemýšlet, kdo z našich umělců je přesloužilý. Vynořuje se potřeba stanovit věkovou hranici tvůrčím lidem, když se byla položila profesorům a vědcům. A shledáváme, že akademie nemůže snad už potřebovat Švabinského a Národní divadlo Vydra a Dostálovou, poněvadž jsou — přesloužili.

Přesloužili! Jaké strašné slovo! Znamená snad, že sloužili národu déle, než měli, že se dnes jaksi vírají na svá místa, ukrádající státu gázi, kterou pobírají? Znamená to, že jsou to veteráni do starého železa, kteří už nemají sílu k práci? Kdyby byli v minulých letech naši otcové hleděli na svět s tohoto hlediska, nebyli bychom my zažili Mošnu, Vojana, Hübnerovou. Naši otcové však úzkostlivě se snažili chránit dny jejich okouzlujícího stáří, protože dávali na jevišti nahlížet do zázraku vytvořených postav. Chránilice jejich síly, lapali každý jejich pohyb a slovo a cítili se bohatí, když k nim promluvíli. Odnášeli je z práce — až na hřbitov, provázeli je celý národ, který byl vděčen. Sloužili, jak dlouho dovedli a věru, nezbyla jim ani chvilíčka k veteránství. Za každou chvíli, kterou pro nás tvořili, jsme děkovali. Pamatují se, jak jsme my, mladé holky, nosily pi Hübnerové kytíčky, když byla nemocná, povzbuzující svou upřímnou láskou její vadnoucí síly.

Zdá se, že dnes mladí jinak hodnotí zralé výkony a že bude národ jinak hledět na své zdravé, schopné, ale staré lidi, na své učitele a tvůrce kultury, kteří vychovávali celé generace. Patrně asi tak, jako se hledí na zrezivělé železo.

Chtěla bych jen jedno vědět: takový herecký soubor divadla je přece jednotka a kolektiv, a patrně velmi citlivý. Musí v něm být určitá rovnováha, nějaké vnitřní vyvážení, lidská solidarita a lidské kamarádství a nad to účta k výkonu. Vezme-li se nařizování takové jednotce jeden z nejvýtečnějších herců a lidí, jako je na příklad Vydra, co učiní tento kolektiv? Co řeknou mladí v něm, předstoupí-li někdo před ně a řekne, že je Vydra »presloužilce«?

Či budou z našeho života odcházet jednou vdané, po druhé přesloužili a pak — třeba na návrh a přání pana Bedřicha Fučíka — »to ostatní«, jako je prý Čapek (který mu ostatně vyhověl), Nezval, Olbracht, Neumann, Fajmanová, Majerová, Písa, Hora, Seifert, Halas, a my ostatní budeme mlčet? A vy mladí budete mlčet?

Milena Jesenská

Hrozinky a vánočka

Ale, ale, praví matka děcku, to nejde, papat jen hrozinky a vánočku nechat! To musíš, Vašíčku, papat hezky dohromady. —

V sudetském území byli noví občané říše překvapeni některými opatřeními, dosti četnými opatřeními. Mimo jiné též nařizování, jež zní: Přísně potrestán bude každý zaměstnavatel, který se ihned nepostará o vhodnou ložnici pro svého zaměstnance. Musí to být místnost s dobrým větráním, dobrým osvětlením a dobrým otopem. Zaměstnancem se rozumí každý učeň, pomocník, tovaryš, pomocnice v domácnosti atd. atd. Kde místnost zaměstnanci přikázaná nevyhovuje těmto předpisům, provede zaměstnavatel potřebné adaptace ihned svým nákladem,

Vmyslete se do tohoto jistě sympatického předpisu a představte si pak, kde a jak spí u nás učeň a t. zv. pomocnice v domácnosti. Kdybychom my si zavedli takový předpis, obávám se, že by bylo třeba přestavět celou Prahu. Neboť víte snad, jak vypadávají »místnosti«, v nichž naše Mařenky a Boženky čerpají sílu do nové roboty.

Je to jen jeden z nových předpisů v Sudetech, jichž je na sta. Snad postačí, povíme-li, že málokterá továrna v zabraném území nemusila přikročit k rozsáhlým přestavbám. Neboť prohlásily úřední komise, ten svinčik tady bez dělnických šaten, umýváren atd. atd., ten svinčik vám, páni podnikatelé, trpět nebudeme.

Byli u nás lidé a jsou dosud: to a ono se jim zamlouvalo na režimu u souseda. Jenže ti naši lidé si tak trochu vyběrali. Jako děcko ty hrozinky z vánočky. Ani je nenapadlo podívat se, z jakého těsta je ta vánočka. Žádný z nich nebyl gramatikem. Někdy je dobře být gramatikem. Takový gramatik si třeba vezme jméno »národní socialismus«, »Nationalsozialismus«. A řekne: v této jmenné složenině to »National« je jméno určovací, kdežto tomu... *sozialismus* říkáme jméno základní. Je tedy již podle mluvnické samotné národní socialismus zvláštním druhem socialismu.

Velmi vyhraněnou odrůdou socialismu dokonce. Průbojnost, moc vnitřní i vnější celého nového německého režimu je právě v tom: že část lidu skutečně opatruje a dává věci, o nichž jiný socialismus jen hovořil. Pamatujete se snad na demokratické sněmovní debaty o tom, že služka nesmí přespávat v brlohu? My se nepamatujeme. Nemyslete si, že tím tomu bývalému socialismu vytýkáme nějaké opominutí. Většina v parlamentě by se byla uzívala, kdyby byl socialismus přišel s takovým požadavkem. Sudetský nájemník v budoucnosti si patrně nejdříve dá ukázat místnost pro kuchtu. Aby nemusil za týden po nastěhování dát za vlastní peníze přestavět byt.

Co jsme chtěli říci? On pořád a pořád tak mnohý náš s nacismem sympatisující občan ještě neví, oč jde a kolik uhodilo. Neví, co to znamená, když v Německu žádná akciová společnost nesmí vyplácet větší dividendu než 8 procent; co je navíc, odvede se státu, který z toho dá podnikům schodkovým. Kolik uhodilo, když německý podnikatel je teď při každém hnutí jaksi výkonným orgánem úřadu a státu. Kolik uhodilo, když liberalismus, který měl spadeno na jistý socialismus, je v pekle i s tím socialismem a vystřídán socialismem jiným, jenž prostě naružuje. To a ono by se vám v nacionálním socialismu zamlouvalo? Jen to a ono? Chtěli byste si vybírat?

Ale, ale, praví matka děcku, to nejde, papat jen hrozinky a vánočku nechat! To musíš, Vašíčku, papat hezky dohromady. —

Hipolyt

Francie, náš obchodní přítel

Naše hospodářské styky s Francií od prvních dodávek vojenského materiálu po světové válce až do dnů mnichovských stály vždy ve stínu zájmů politicko-diplomatických. Vývoj hospodářských styků s Francií byl pro nás téměř stále nepříznivý, ale byl námi trpěn s odůvodněním, že jde o naše životní politické zájmy. V posledních deseti letech převýšil francouzský dovoz do Československa československý vývoz do Francie o více než jednu miliardu Kč a pasivum čs.-francouzského zahraničního obchodu v náš neprospěch se pohybovalo ročně několika desítkami až několika stovkami milionů Kč. Když byla uzavřena koncem r. 1933 desetiletá bilance, ukazuje v náš neprospěch 1017 milionů Kč. Příčina tohoto schodku je v tom, že jednak jsme my vždy velmi blahovolně nakládali se zbožím docházejícím z Francie a vycházeli francouzským požadavkům vstříc v duchu upřímného přátelství, jednak v tom, že Francie naše požadavky obchodně-politické sice diplomaticky přijímala laskavě, ale obchodně-politicky je odmítala. V celku lze říci, že Francie s našim zbožím nakládala nevůlně. Postačí snad k pochopení situace, že Francie nevnucovala na nás vždy souhlas k tomu, aby čs. zboží podléhalo přímé kontingentaci, že stanovila pro dvě třetiny našich výrobků nevelké kvoty dovozu, jež někdy ani nevyčerpávala, kdežto my jsme zavedli kontingentaci ani ne na celou čtvrtinu francouzského zboží k nám dováženého. Poměr kontingentačních kvot byl v náš neprospěch 65 proc. ku 23 proc. Tak ne-příznivý poměr je zajisté dostatečně výmluvný.

Když byla na těle našeho státu provedena krutě holetná mnichovská operace bez jakékoli narkosy, dostalo se novému Česko-Slovensku hojně slibů, jak politických (po-

kud šlo o záruky za nové hranice), tak i hospodářských. Byla nám slibována finanční podpora i úlevy pro náš export. Anglosaské země se skutečně zachovaly i při vši zdrželivosti poměrně slušně, kdežto Francie opětně činí výjimku. Byla první, která nám ohlásila, že kvoty, jež byly určeny na vývoz našeho zboží do Francie, musí být zmenšeny, protože se zmenšil náš stát. Francie tvrdila, že některé průmyslové obory docela zmizely (!) a jiné že se velmi zmenšily — a uváděla data — ač toto tvrzení neodpovídalo skutečným cifrám. A do doby, než ujedná s námi novou obchodní smlouvu, zmenšila Francie sama prostým škrtem pera všechny tyto kontingenty na čs. zboží exportované do Francie o polovinu! Jako by se Česko-Slovensko zmenšilo proti bývalému Československu o polovinu, jako bychom ztratili polovinu naší průmyslové výroby! Přímou bolestně sarkasticky působí, že v odůvodnění tohoto rozhodnutí se proti nám dovolává Francie — Mnichova!

Zdá se, že rozhodující místa ve Francii nemají pro nic tak malé pochopení, jako pro psychologii malých národů, které dohromady mohly tak nesmírně mnoho pro Francii znamenat. Jinými slovy, odpovědní činitelé ve francouzské politice, politické i obchodní, nerozumějí skutečným zájmům Francie. Není potřeba zvláštního prorockého nadání k tomu, aby člověk mohl předpovědět, že této politiky bude Francie jednou trpce litovat. *Cis.*

Směr našeho vývozu

Svaz průmyslníků prohlásil skoro resolutně, že se náš vývoz musí rychle zbavit překážek, které mu dosud bránily v rozběhu. Průmyslníci stěžují si hlavně na staré bolesti, jako jsou ztrnulé daňové předpisy, překonané názory na výzkumnictví a pokusnictví, nepružné tarify, a ovšem i smýšlení, které je prý proti soukromému podnikání zaujato. Průmyslníci říkají, že i v nových poměrech připadá vývozu »při budování nového hospodářského základu neobyčejně odpovědný úkol opatřit devisy pro nákup surovin a všeho, co z ciziny nezbytně musíme dovážet.« Neříkejte, že průmyslníci opakují jenom staré, známé pravdy. Za určitých okolností může mít i stará pravda nový význam. Vyskytly se u nás názory, že se nyní charakter našeho hospodářství mění — a to v neprospekch průmyslové výroby.

Škoda, že Svaz průmyslníků nepromluvil také o směru našeho vývozu. Jsou lidé, kterým se zdá, že nyní záleží jenom na hospodářských stycích a poměru k sousední německé říši. Je sice pravda, že Německo je náš hlavní zákazník, odebírající od nás každý rok zboží v hodnotě přes 2 miliardy korun, ale to je přece jenom pětina našeho vývozu. Ostatní čtyři pětiny jdou do celého světa. Do tak zvaných clearingových zemí (kromě Německa) vyvážíme zboží za další dvě miliardy, do kontingentních zemí (Francie, Holandsko, Švýcarsko, Belgie, Polsko atd.) také za dvě miliardy a do širokého světa za pět miliard. Devisy dostáváme hlavně zdaleka. Nevíme, kdo by chtěl riskovat na příklad náš vývoz do Spojených Států, kam dodáváme zboží téměř za půl druhé miliardy, nebo do Velké Británie, kam vyvážíme stejně tolik. Kdybychom tyto směry našeho vývozu z jakýchkoli důvodů zanedbali, mělo by to pro naši výrobu nezdravé následky, protože nejde jenom o vývoz našich výrobků, nýbrž také o devisy, za které nakupujeme suroviny a látky, bez nichž bychom zase nemohli vyrábět. To je kruh, který nelze beztrápně porušit. *K. S.*

Dvoji pojem práce

Propouštění vdaných žen ze služeb veřejných a snad dokonce i soukromých, radikálně snížená věková mez pro učitele vysokých škol, chystaný zákaz dvojího zaměstnání — to vše vede k tomu, abychom si všimli revise, které se v duchu těchto opatření podrobuje lidská práce. Kdybyste se zeptali profesorky, proč pokládá své propuštění za těžkou křivdu, řekla by asi: — Protože mám z p u s o b i l o s t a tedy i p r á v o, abych učila a vychovávala!

Co ti lidé tím míní? Chtějí vyjádřit, že způsobilost, vloha, nadání, průprava, odborná věcná znalost atd. dávají lidskému jedinci právo na v ý k o n v lidské společnosti. Že právo na tento výkon plyne jedině ze svobodné soutěže vloh a kvalifikací. Oprávněn pracovat je podle nich každý, kdo pracovat chce. Kolik úkolů si naloží, je jeho věcí. O jeho pracovním právu a stejně o jeho pracovním úspěchu rozhodne přirozený výběr, volná soutěž. Jak vidíte, je to princip individualistického liberalismu.

Zcela jiný princip je za zákony, o nichž jsme se zmínili. Právo na výkon není v nich již absolutní, je poměrné. Pod-

řizuje se právu zcela jinému: právu na obživu. Toto nové pojetí pracovního práva je velmi významné. Má ostatně předchůdce v omezeních, která se již po delší dobu kladou při zřizování nových živností. Nestačí, aysb byl cukrář nad cukráře, cukrář geniální; musí se vyslovit všichni cukráři tvého budoucího působíště, že je pro tebe dost místa. A tato omezení zase mají dávnou historii, sahající až do středověkých cechů. Novinka naší doby záleží v tom, že se omezení rozšiřuje na kancelář a úřad i na t. zv. povolání svobodná, jež tím pozbývají nemalé části své svobodnosti.

Zde nám neběží o to, abychom vyslovili soud, které z obou pojetí práce je vhodnější pro lidskou společnost a její prospěch. Ani nechceme dnes připomínat, že to druhé pojetí, to nové, bylo by prostě absurdní ve velmi četných povoláních duchovních: universitní profesor, který by nesměl operovat mimo kliniku; koncertní dirigent, který by nesměl působit v Národním divadle; ministerský rada, který by nesměl psát básně, romány, symfonie; profesor na akademii výtvarných umění, který by nesměl malovat a prodávat obrazy; redaktor, který by nesměl napsat a nakladateli prodat cestopis; vdaná tragédka, která by musila do pense; nový Palacký nebo Pekař, nebo Gebauer, kteří by po 64. roce věku nesměli přednášet; profesor chemie, který by nesměl být za úplatu poradcem chemické továrny nebo hlavního štábu atd. atd. — takových případů je daleko víc, než se snad tuší. Ne, neběží nám dnes o kritiku. Záleželo nám na tom, abychom zjistili, že se v nástupu této nové představy o lidské práci zračí pronikavý přelom dvou velkých dějinných údobí, přelom, který znamená urychlenou likvidaci individualistického liberalismu. Zákony, o nichž jsme se zmínili, jsou důsažně věru nejen pro následky, jimiž postihnou toho a onoho pracovníka; daleko důsažnější jsou jakožto příznak, jakožto rafi je na orloji světa. *Alf*

politika

Jules Romains se obhajuje

Po Mnichově pocítila česká veřejnost zklamání jak z francouzské politiky, tak z některých francouzských spisovatelů. Zejména projevy, jež uveřejnili A. Maurois a J. Romains, se nás dotkly. Na kritiky s naší strany odpověděl Jules Romains článkem v »La Dépeche«, který zde překládáme s pocity loyality, které si stále ještě nemůžeme odvyknout. Patrně má Romains pravdu, vytýká-li, že naše politika jen váhavě řešila německou otázku. Tento časopis loni na jaře vším způsobem vystupoval pro její rychlé řešení, a v tom se s p. Romainsem tedy můžeme shodnout. Ale p. Romains ani slovem nezmiňuje se o zajisté důležitém problému, zda by sebe dokonalejší řešení naší vnitřní německé otázky bylo stačilo a zda to byla hlavní otázka nebo něco jiného, na př. francouzský spojenecký systém proti Německu či touha Německa proniknout do střední a východní Evropy. Zejména však vyhýbá se p. Romains zmínit se o tom, že Francie měla s námi spojeneckou smlouvu a že ji nedodržela. To je zajisté značná mezera v upřímnosti tohoto spisovatele. Nedodržení smlouvy zůstává pro nás okolností hlavní. Líčení nervových a jiných útrap, které Francie měla při částečné mobilisaci, není schopno nás hluboce dojmout, protože to vše jsme prodělali v míře aspoň desetkrát větší — a nejen pro naši věc, nýbrž, jak jsme tehdy věřili, pro věc společnou, p. Romainsi! Jelikož Francie, jak Romains praví, sama by potřebovala projevů soustrasti, lze odpovědět, že sama si také tu potřebu vyvolala; že se rozhodovala, kdežto o nás bylo rozhodnuto. Ostatně náš český tisk na většinu věcí, které zde p. Romains napsal, odpověděl ještě dříve, než je napsal. A věru bylo by lehké na ně ještě jednou odpovídat. Fakta jsou zřejmá. Ale necht' má p. Romains tedy slovo; nezdefraudujeme nic z toho, co, jak se mu zdá, může říci na obhajobu svou a své země.

Čechové se domnívají, že jsme se vesele smířili s nešťastím, které je zaplavilo. Alespoň lze tak soudit ze zpráv, které odtamtud dostáváme.

Mýlí se však. Nikdo nepocítil bolestněji než my, Francouzi, situaci Česko-Slovenska. Vyjádřili-li jsme se o tom občas s větší rezervou než jiní, bylo to ze studu. Hlučný soucit se nám zdál velmi pohodlným způsobem, jak se zúčastnit neštěstí spřáteleného národa a jak vyrovnat s nejmenšími náklady dluh, který jsme s ním upsali.

Měli jsme za to, že jsme také my byli zraněni. Byli jsme postiženi jakoby rodinným smutkem. A pokud šlo o projevy soustrasti, očekávali jsme spíše, že je dostaneme, ale nezbyvalo nám duchapřítomnosti, abychom je sami udíleli.

Tomu právě neporozuměli naši čeští přátelé. Neprojevili se spravedlivými vůči Francii v poslední době. Nemluvili o ničem jiném než o našem couvnutí. Nezdá se mi, že by změřili úsilí, které jsme vynaložili ke konci září, a risiko, které jsme v tomto okamžiku podstoupili v jejich prospěch. Události se pak daly směrem, který Češi považovali za zklamání pro sebe. Avšak je tu něco, co se nepromlčí: mezi sobotou ráno dne 24. září a odpolednem dne 24. září bylo přesvědčeno 99 procent Francouzů, že půjdou do války, a to nejpozději 1. října 1938, aby bránili celistvost Československa. A připravovali se pro tento případ z jednoho konce země na druhý s rozhodností tím větší obdivu hodnou, čím více obětí pro sebe a čím větší zkázu pro civilizaci očekávali z této války.

Dne 24. září cestoval jsem po Bretagni. Viděl jsem, jak odjíždějí na silnici malé skupiny venkovanů, kteří dostali před necelou hodinou rozkaz částečné mobilisace a kteří sotva měli čas obejmouti své nejbližší a připravit si balíček. Večer jsem byl v Rennes. Početný dav v ulicích a kavárnách čekal na zprávy a mluvil s dojemnou moudrostí a s prostým, ale obdivuhodně rozvázným pohledem o válce, kterou považoval takřka za nevyhnutelnou. Mluvil jsem s vrchním ředitelem jednoho velkého deníku. Při rozmluvě s ním měl jsem příležitost vyslovit pochvalný názor o morálce československého lidu a o stupni vojenské schopnosti, názor, který jsem si ověřil nedávnou cestou do Československa. Ředitel ihned zvolal: »Dovolte mi, abych to, co mi říkáte, uveřejnil jako interview. Duševní stav našich lidí je obdivuhodný, jak jste mohl sám posoudit. Avšak pro mnoho lidí u nás ve Francii Československo znamená ještě dnes něco velmi neurčitého a přirozeně pochybují o podpoře, kterou by nám mohlo poskytnouti. To je posílí, budou-li vědět, že vstupující do řezů jdou na pomoc seriosnímu spojenci.«

Na druhý den jsem potkal na pařížské cestě proudy aut s prvními »uprchlíky« z severu a východu. Jak se svíralo srdce, při pouhém pohledu na přeplněné vozy s lidmi, přetíženými zavazadly! Jaký to počátek! A tak tomu muselo být na většině silnic ve Francii, neboť tentokrát »uprchlíci« odjíždějí ze všech pohraničních krajů, výjma od oceánu. Cestující na těchto vozech byli sice starostliví, plni chvatu ba i trochu zachmuření, když se zastavili před hospodou nebo garáží, avšak nebylo na nich znát vyděšení.

Mám za to, že se mohu oprávněně domnívat, že Češi téměř nic nevěděli o těchto věcech v našich zemích, které by byly s to je dojmout a které by musely rozněcovat úctu v jejich očích. Dověděli se jen o projevech, kterými se po několika dnech poděl našich silnic pozdravoval zachráněný mír. Nasýtli se hořkostí z těchto projevů, nemohli nebo nedovedli pochopit, že Francie si zasloužila tím víc omluvy pro svůj povzdech ulehčení, čím odvážněji se představila proti blížící se válce.

Proto se diví o něco později, když už celá záležitost byla urovnána, a když už naše návrhy nemohly mít žádný vliv na její výsledek, že jsme pocítili potřebu

podívat se jasnými očima na vše, co se přihodilo, a posoudit svobodně, jak je nám zvykem, spáchané omyly jedněch jako druhých.

Zvláště mnoho výtěk se mi dostalo z Česko-Slovenska pro moji řeč v Toulouse dne 30. října. Zlobili se na mne, protože jsem řekl, že Československo, takové, jak je vytvořily mírové smlouvy, skrývalo v sobě zárodky nebezpečného konfliktu a že nebylo příliš moudré uložit jedině Čechům péči, aby ty zárodky odstranili. Rozhořčení proti mým projevům vzalo na se různou tvářnost: novinových článků, manifestů, soukromých dopisů ba i básní. Ježto jsem během roku 1936 a právě během nejtěžší doby poskytl četné známky otevřeného a účinného přátelství pro Československo, spatřoval se v mém stanovisku z 30. října náhlý obrat, téměř urážka neštěstí, téměř zrada. Jak je těžké sloužit současně jak pravdě tak i přátelům!

Moji čeští přátelé netušili, že jsem již ode dávna — a nebyl jsem sám — měl značné výhrady k moudrosti a obratnosti jejich politiky, ale že jsem se — samozřejmě, pokud nad nimi visela nejhroznější z hrozeb — pečlivě zdržel jakéhokoliv veřejného prohlášení, které by mohlo oslabit jejich posici. V zemích, jimiž jsem projel, snažil jsem se naopak získat pro Čechy sympatie, mnohdy velmi vážavé, nebo rozptýlit antipatie, často velmi živé, které si byli získali. Ukazoval jsem, že není teď vhodná chvíle zahajovat při o tomto mladém státě, jehož současná věc se ztotožňovala se zásadou nezávislosti národů a s demokratickými svobodami. Z tohoto důvodu jsem zasvětil obraně této these dobrých třicet přednášek, proslavů, interviewů během rozhodujících jarních měsíců v balkánských zemích, Jugoslávii, Maďarsku, Polsku a pobaltských státech. Měl jsem se na pozor, abych neprojevil kritiku, kterou jsem si pro sebe formuloval proti pražské politice, protože jsem nechtěl dodávat argumenty německé propagandě.

Naproti tomu v rozhovorech, které jsem měl v měsíci červnu v samé Praze s prezidentem Benešem a s ministerským předsedou Hodžou, důrazně jsem připomínal nebezpečí, které hrozí Československu a evropskému míru z průtahů pražské vlády v řešení sudetské otázky. Vzpomínám si na poslední slova, která jsem řekl prezidentu Benešovi, když mě vyprovázel po více než hodinové rozmluvě, tiskna mu ruce s opravdovým pohnutím: »Je třeba, abyste učinili něco rozhodného, a to do čtyř dnů!« President Beneš odpověděl: »Čtyři dny je krátká doba, ale do 15. července se něco udělá!«

Je to naše chyba, jestliže dva měsíce později, v předvečer norimberského sjezdu, nebylo vykonáno nic, co by se dalo nazvat rozhodujícím? Stejně je to chyba naší vlády, že pražská vláda neustále jednala — nebo nejednala — jako by nebyla dostala určité naléhavé připomínky, určitá formální varování se strany francouzské vlády, nebo jako by jim nepřikládala patřičný význam, zatím co s radostí přijímala z Paříže telefonické zprávy, jimiž nedostatečně kvalifikovaní lidé nebo jedinci se slabou hlavou ujišťovali: »Držte pevně! Neustupujte! Vláda Daladier—Bonnet nebude dlouho trvat! nemá za sebou Francii!«

A když se po přehnané bouři a po nespravitelných škodách Francie, která prožila těžké týdny, v nichž utratila několik miliard v mobilisaci a v nichž podstoupila to, co mnozí nazývají »hrozným pokořením«, chtěla se opět poznat a opět vzhopit, máme si nadále zakazovat svobodné, nestranné a úplné prozkoumání omylů, které byly spáchané v Praze a jinde, a které nás dovedly do dnešní situace? A chceme-li říci svému lidu krutou pravdu (moje řeč v Toulouse, na příklad, se tomu nevyhnula), nemáme se odvažovat říci o těch chybách také našim přátelům? Zatím co oni sami po Mnichově se nestrachovali pronášet proti Francii nejostřejší výtky, ba pořádat proti francouzským věcem nej-urážlivější projevy?

Tyto ostré výtky, tyto urážlivé projevy jsme prominuli Čechům, protože jsme přihlíželi k rozhořčení, do něhož je uvrhly události. Sluší se, aby projevíli úsilí se své strany být k nám spravedliví. Spálením toho, co zbožňovali, nezachrání ani svou duši ani budoucnost. Národy, které dospěly k politické zralosti, se poznají podle toho, že milují pravdu, že se dovedou dohodnout, že se dovedou vžít do postavení druhého a že si uchovají i v neštěstí rozhodnost ryzího úsudku. My nebudeme poslední, kteří se budou radovat z toho, že Česko-Slovensko překoná jak hmotně tak morálně svůj osud.

P. S. Po napsání tohoto článku se dovídám o smrti slavného spisovatele Karla Čapka. Je to nový krutý smutek, který postihl spřátelený národ. Cítíme jej velmi hluboce.

Literatura a umění

Willi Schlam m

Proč zemřel Karel Čapek?

Článek vyšel v »Saturday Review of Literature«, tedy v předním americkém literárním časopise.

Karel Čapek, praví lékaři, zemřel na chřipku. Tomu nevěřím. Karel Čapek zemřel, protože jeho srdce neuneslo temnoty roku 1938. Zemřel nešťastnou láskou ke své české vlasti, k myšlenkovému světu svého učitele Masaryka, k ideji humanistické Evropy. Kapituloval před několika bacily, protože už život tolik nemiloval jako dříve. Ovšem, lékaři nelhali a v Čapkových občanských listinách bude asi právem vyplněna rubrika »příčina smrti« slovem z *á pal plic*. To je však asi taková pravda, jako že člověk pozůstává z kombinace vodíku, kyslíku, dusíku, uhlíku a několika jiných chemických prvků. Na duchovnějším podstatě, která teprve tvoří zázrak lidského života, je chemie zúčastněna asi málo. Kdo tomu rozumí, má schopnost stát se básníkem. A Karel Čapek, který byl básník, to věděl velmi dobře. Že zemřel na zápal plic, je pointa, která by mohla být z některé Čapkovy podpovídky. V této podpovídce by však byl Karel Čapek svým smutným a trochu skeptickým humorem dokazoval, že muž, který ulehne do postele, aby zemřel na rýmu, je ve skutečnosti už před tím mrtev.

Čapkovo dílo se stalo kusem světové literatury a když zemřel — ve čtyřicetiosmi letech — vypočítal tisk celého kultivovaného světa s velkou úctou jména jeho slavných dramát a velkých románů. Dovolují si oponovati. Domnívám se, že největší dílo Karla Čapka jsou jeho drobné povídky. Ale to může vědět patrně jen člověk, který mrtvého znal a který znal i jeho lid a jeho domovinu.

Každý národ má vlastní pojem »hrdiny«. Německý lid na příklad a jeho literatura jeví sklony zajímati se o člověka teprve tehdy (tedy: viděti v něm hrdinu), dostane-li se do blízkosti nějaké pohromy. Ať je to katastrofa historická nebo soukromá, kterou vynalézá básník silou vlastní fantasie — téměř vždycky vytváří německá literatura gigantický konflikt, gigantické střetnutí člověka s podivuhodnou úlohou nebo podivuhodnou myšlenkou.

Masaryk, který prožil a studoval německou kulturu mnohem dříve, než kulturu vlastního lidu, staví svoji

demokratickou filosofii na příkrém odmítání všeho německého gigantického a titanského. A to nebyl koníček profesora sociologie, nýbrž pravdivá reakce pravého Čecha. V politickém a kulturním životě českém nebylo méně vášnivých a srdnatých bojů, než v dějinách kteréhokoli jiného evropského národa. Avšak smysl a obsah a cíl těchto bojů nebyl pro Čechy nikdy v abstraktní soustavě »velkých« idejí a metafysických snů, cíl byl skoro vždycky živý člověk a jeho živé štěstí.

Živý, skutečný člověk, je člověk takový, jaký je a nikoli takový, jaký by býti měl. Jednoduchý a prostý člověk, který se narodí, několik desítek let žije, miluje, raduje se, má starosti, vychovává děti a na konec umře. Bytost naprosto skutečná, která má k »nadčlověku« skoro právě tak daleko jako ke zvířeti. Tohoto živého člověka netísni žádné titanské sny, netouží po heroické katastrofě a život je pro něho nejskutečnější věc na světě. Pozůstává z celé dlouhé řady dnů, které přinášejí spoustu lopocení, všelijaké nespravedlivosti a trochu radosti. Skutečný člověk pociťuje také svatou touhu po vyšších hodnotách. Ale to jsou hodnoty, které jsou k životu v prostém, pochopitelném a srozumitelném vztahu: svoboda a spravedlnost jednotlivci, čistotnost a slušnost v poměru lidí mezi sebou.

Tento živý člověk — to je hrdina českého lidu a české literatury. Pravda, takový hrdina nemá mnoho společného s Faustem a Prometheusem, žije pod vrcholkem vzrušených pochyb a geniálních tvůrčích zázraků. Kdo chápe lidský život jako titanský souboj s Bohem nebo ďáblem, kdo se ustavičně (a s tragickým přízvukem) pídí po smyslu života, neocení asi Čechy příliš vysoko. Já sám miluji tuto střední teplotu národa, který netouží ani po asketických mrazech ani po metafysických zárech. Tento národ souhlasí se životem, přijímá jej, jaký jest. Jeho potřeba po změnách a dobrodružstvích je velmi nepatrná. Pravý český člověk si nedovede představit myšlenku, která by byla větší, než je život sám, která by opravňovala, aby jí byly obětovány celé generace, která by považovala živého člověka za prostředek k cíli, za stavební hmotu. Na rozhněvaný a v pravdě německý výkřik Friedricha Velikého k váhavým vojákům: »Chlapi, copak chcete žít věčně?« odpověděl by pravý Čech asi upřímným přiznáním: »Ano, prosím — je-li to možné.«

Skutečný člověk je »malý« člověk s drobnými starostmi, s drobným štěstím, s drobnými chybami a drobnými talenty, s malými dětmi a s malými koníčky. Domnívám se, že každá filosofie, skutečně demokratická, nutně vychází od tohoto skutečného člověka a nutně v něm ústí. On a nic než on je cílem každé sociální reformy.

Není třeba, abychom bezvýhradně souhlasili se sociologickými názory Masarykovými, chceme-li rozpoznati, že veliká, pedagogická práce, kterou ve svém národě vykonal, je naplněna duchem této pravé demokratické filosofie. A Karel Čapek byl její dokonalé literární vtělení. Není to snad příliš odvážné, zařadím-li Čapka do stejné řady s Walt Whitemanem. Nechci tím samozřejmě říci, že jsou příbuzní literárním slohem, lidským temperamentem. Tvořili v naprosto různých dobách, mezi rozdílným lidem a v jiné řeči a Čapkova humorná skepse je vzdálená celé světy od humanitního pathosu Američanova. Ale měli spo-

lečný pramen literárního podnětu: milovali obyčejného, skutečného člověka, měli něžné vztahy ke každodennímu životu. Společná jim byla i mravní úloha, v níž spatřovali svoji práci: prositi lidi o větší shovívavost, větší kamarádství a větší uvážlivost pro život vzájemný.

Obávám se, že velký svět zná nepravého Karla Čapka, poněvadž zná především jeho utopistické romány a dramata: R U R, fantastickou komedii Ze života hmyzu, Věc Makropulos, Bílou nemoc, Válku s mlouky a ostatní slavné Čapkovy práce, které všechny žijí z napínavého a senzáčního nápadu. Skutečného Čapka zná svět snad jenom z jeho Hovorů s T. G. Masarykem. V této knize je soustředěn Čapkův všecek talent: přesnost formulace, prostota výrazu, pochopení pro nejjemnější duševní odstíny, nezkažená úcta k pravému citu a pravým hodnotám. To je Čapkova nejlepší kniha (z těch, které zná svět), protože je to kniha, kde zůstal naprosto a bez výhrady vážný. Zralost a laskavost této mistrovské knihy (je-li na světě něco jako demokratická literatura, patří tato kniha k jejím mistrovským dílům) naleznete jenom ještě v těch pracích Čapkových, kterým se nedostalo světové slávy: v jeho povídkách a podpovídkách, v cestopisech o Anglii, Holandsku a severu, v drobných novinářských črtách, v knize o psu Dášence, v Zahradníkovu roku, v jeho kouzelných Trapných povídkách a Božích mukách a v jeho mistrovském Obyčejném životě. Čapek sám se snad domníval, že to jsou vedlejší produkty jeho talentu. Já se domnívám, že to jsou jeho nejlepší věci. A to, myslím, není náhoda.

Karel Čapek dosahuje největší dokonalosti, kde se obrací ke svým českým čtenářům bez velkých ambicí, aby jim vysvětlil velmi vyhraněný názor, skutečnost a poznatek: »Pohleďte — takové a onaké je to. Toto si ve skutečnosti myslí člověk, toto jsou ve skutečnosti jeho motivy, tak a nejinak vypadají detaily jeho života.«

Mezi tuctem Čapkových románů není ani jediný, který by se dal vysloviti jedním dechem se Stendhalovým »Rouge et Noir« nebo s Tolstojovou »Vojnou a mírem«. Ale mezi stovkami krátkých povídek, drobných článků a reportáží, které Karel Čapek napsal, zůstává několik nádherných kusů znamenité prózy a instinktivního pochopení pro nejjemnější záblesk lidské duše — a právě tyto věci činí Čapka nesmrtelným. Tam, kde psal »jenom« pro české noviny, pro všední den a pro své české čtenáře, tam byl veliký. To není paradox. Tu je jenom znovu potvrzen elementární zákon tvůrčí práce: tam, kde zůstává umělec věren sobě a svým úkolům, sklízí dobrou žně. Čapkova osobní úloha byla vychovávat český národ k živému pochopení pro základy demokracie: k snášlivosti, solidaritě, trpělivé shovívavosti k drobným lidským chybám, k srdečné sympatii k osobnímu, soukromému životu.

Sám Čapek považoval právě tuto práci za vedlejší oblast svého literárního tvoření, ale vykonával ji s houževnatou pílí, která charakterizuje celého člověka. I když už o něm věděl celý svět a když měl peníze, nepřestával denně pracovat v redakci Lidových Novin. Dopoledne patřilo práci na novém ro-

máně a na rozkošné zahradě, kterou obdělával s vážnou důkladností zahradníka z povolání. Pozdě odpoledne přicházel do redakce a tam mohl každý, kdo potřeboval radu nebo pomoc, navštívit nejslavnějšího básníka národa — který byl ostatně nejplášší člověk, kterého jsem poznal. Každý pátek se scházeli čeští intelektuálové v Čapkově malém domku a mnoho let chodival mezi ně prezident Masaryk. V posledních desíti letech nebylo v Praze rozumné demokratické akce, které by se Čapek nebyl zúčastnil.

Literární styl Čapkův je příznačná směsice humoru a skepse. Ve skutečnosti však byl Čapek optimistický syn optimistického selského lidu. Tento naivní optimismus Čapkův propracoval Masaryk filosoficky. Náboženský optimismus Masarykův věřil pevně, že dobro je v člověku silnější než zlo. A když se Masaryk stal prvním prezidentem československé republiky, dal do státního znaku vyrýti heslo: Pravda vítězí. I spisovatel Čapek, jehož skepse propůjčuje jeho dílům podivuhodnou mistrnost, věřil neochvějně v tuto pravdu. A nemohlo tomu ani být jinak: deštník páně Chamberlainův probodl toto věřící srdce ve dvě.

Když jsem se před pěti měsíci v Praze s Čapkem loučil, byl plně zaměstnán akcí, kterou podnikal český generální štáb spolu s českými spisovateli: akce k usmíření sudetských Němců s československou demokracií. Čapek tehdy považoval válku s Německem za možnou a nebál se jí. Báł se jenom, že by Německo mohlo pro tuto válku získati záminky, které by morálně mluvily proti Československu — to byla jeho největší starost a také podnět k intensivnější práci. Až do posledního dne zůstal Čapek věren Masarykovu učení: že duch patří do politiky a nepřisluší mu zdržovati se jí, že myšlenkoví vůdci národa musí se cítit spoluodpovědnými za osud státu a společnosti.

Po Mnichově se původní Československo zhroutilo. Když se Čapek přesvědčil, že už o tom nemůže pochybovat, přestával mít jeho soukromý život původní smysl. Nemoc stačila, aby zhasla zbytek jeho vůle žít. Kdyby byl mohl zůstat tak dlouho na živu, jako jeho učitel Masaryk, byl by se jistě dožil, kterak záře jeho čistotného lidství prozařuje z temnot dnešních dnů.

do ba a lid é

Stuart Hodgson:

Život a kariéra muže, který prý zachránil mír

(Neville Chamberlain)

Po Hitlerovi nepochybně je nyní Chamberlain oním mužem, jehož jméno se nejčastěji objevuje na prvních stránkách světového tisku. On zajisté měl loňského roku větší vliv na vývoj událostí, než kdokoliv jiný mimo německého vůdce. Od r. 1938 — a snad i od toho, co čeká svět letošního roku — je Chamberlain neodmyslitelný. Věrní svému způsobu, hledat za politikem jeho lidskou podobu, vybíráme z Hodgsonovy knihy »Muž, který zachránil mír« tento lidský portret Chamberlainův. Je třeba poznati jeho povahu, má-li jeho povaha význam historický.

Když slavný anglický státník Josef Chamberlain zemřel, právě měsíc před vypuknutím světové války, zanechal dva syny, Josefa Austena (který se psal Austen) a Arthura Nevilla (který se píše Neville). Starý gentle-

man oběma určil životní dráhu. Austen měl být dědicem otcovy politické velikosti, měl se naučit francouzsky, cestovat, být zasvěcen do tajemství diplomacie. Neville se měl stát obchodníkem a pokračovat v otcově díle v Birminghamu. Tak se také stalo. Austen šel brzy do parlamentu a Neville se stal účetním v Birminghamu.

Potom se událo něco nepředvídaného. Veřejný život v Anglii stojí peníze, a jmění Josefa Chamberlaina bylo v nevalném stavu. Při jedné cestě do Ameriky si vzal do hlavy, že by se dalo vydělat bohatství pěstováním agavového konopí na Bahamských ostrovech. Koupil tam farmu a Neville dostal rozkaz, aby ji vedl. Roku 1890 tedy opustil Birmingham a odebral se do tropů. Když tam přijel, nebylo nic upraveno. Spal v černošské chatrči, týrán moskyty. Měl pod sebou čtyři Evropany a osm set černošských dělníků. Vstával před úsvitem, kácel s nimi les a trhal korálové skály. Postavil domy a zřídil lesní dráhu. Večer po vyčerpávající práci mladý pionýr (bylo mu tehdy dvadvacet let) prodával za pultem v krámě. Neměl zábavy a byl hrozně sám a přepracován. Ale v dopisech domů si nestěžoval. Čelil situaci s chmurnou a věcnou statečností. Při tom vždycky zůstal plachým konvenčním Angličanem. Zachovala se z tehdejší doby fotografie vládní recepce. Chamberlain na ní má cylindr a frak. Tropické vedro mu nezabránilo, aby si pamatoval, co se sluší a patří. Nakonec celý podnik úplně ztroskotal. Konopí přes všechnu práci v tamní půdě nerostlo. Josef Chamberlain tam nechal padesát tisíc liber a jeho syn sedm z nejlepších let života.

V Birminghamu

Když se Neville vrátil poražen z tropů, měl dobrodružství na celý život dost a vplul zase klidně do obchodu. Brzy byl ředitelem Elliotovy kovodělné společnosti a slavné birminghamské továrny na drobné zbraně. Deset let žil spořádaným životem obchodníka. Měl při tom své vedlejší zájmy, jezdil na kole, chodil a plaval. Zajímal se o Birminghamský atletický ústav. Byl také členem Birminghamské a Edgbastonské debatní společnosti, ale zdá se, že celou tu dobu se na něho hledělo jako na neúspěch rodiny.

Přece však na sebe upoutal pozornost, když se roku 1910 ve sněmovním výboru jednalo o zákonu, kterým se rozšiřovaly hranice Birminghamu. Chamberlain věc nadšeně podporoval a ukázal už tenkrát svou hrůzu z nezdravých bytů a svou zálibu v městském plánování, kterou potom projevil jako ministr zdravotnictví. Ale novinářům tehdy říkal, že nemá úmyslu vůbec kdy jít do politiky. I když za rok potom vstoupil do městské rady, měl pocit, jak později říkal, že je to nejen počátek, nýbrž zároveň konec jeho politické kariéry. Ve skutečnosti to byl obrát v jeho životě. Získal velikou zálibu v obecní správě a byl na své město nesmírně hrdý. Když Birmingham měl v červenci 1938 velké oslavy, poslal ministerský předseda místnímu listu článek, v němž trvá na svém starém přesvědčení, že Birmingham je nejlépe spravovaným městem v Anglii. Viděl prý jako člen vlády mnoho jiných měst,

»ale nikdy jsem neměl důvodu pochybovat, že v celku nebyla obecní správa Birminghamu předstížena co do výkonnosti a podnikavosti v celé naší zemi a tím i ve světě vůbec (!)«

Za čtyři roky po svém vstupu do obecní rady se stal birminghamským starostou. Bylo to uprostřed války, a jeho paní organizovala posílání balíků zajatcům do Německa a zařídila, aby se dostalo pomoci rodině každého birminghamského muže, padlého ve válce. V lednu 1917 přiletěly Zeppelinův a zabily pumami 67 lidí a 117 zranily. Chamberlain svolal schůzi místních starostů a policejních náčelníků. Vypracoval plán protiletectvé obrany, který starosta odvezl do Londýna. Navštívil generála

Frenche a ministra vnitra. Ti plán přijali, a Birmingham pak, až na maličkosti při náletu pozdě v roce 1917 neutrpěl už škod. V dubnu 1918 byly Zeppelinův zahánány.

Úspěchy paní Chamberlainové

Roku 1911, téhož roku, kdy vstoupil do obecní rady, se Neville Chamberlain oženil. Nevěstou byla Miss Annie Vere Cole. Měla modré oči a způsoby i humor, které ukazovaly na irský původ. Přišla do Birminghamu jako úplná cizinka a v situaci nevalné. Ale za dva roky už byla jednou z neznámějších osob. Je to asi nejúspěšnější birminghamská primátorka. Jenže její oči spočinuly na dalších cílech. Právě se, že na její radu se Neville Chamberlain vzepřel proti otcovskému určení a pokusil se o štěstí v politice. Bylo to dobrodružství, a část jeho břemene ovšem padla na bedra paní Chamberlainové.

Paní Chamberlainová je právem hrda na zdraví svého muže, které je svědectvím její vytrvalé péče. Jen jeho dnu se jí nepodařilo potřit, ale jinak může poukázat na jeho celkové zdraví a snadnost, s jakou zlézal rovnou z Downing Streetu a bez předběžného treningu tisíci-metrovou horu ve Skotsku. To by hned tak každý pozdní šedesátník nedokázal. Ale mimo péči o dům má ministryně žena také povinnosti politické. Je samozřejmě mužovou důvěrníci. Paní Chamberlainová vykonávala tuto trochu delikátní úlohu se zřejmým úspěchem. »Zná všechna moje tajemství,« řekl jednou její manžel, »a ani jedno neprozradila.« Ale obratná žena může také mít vliv na mužovy zájmy svou vlastní politikou. Paní Chamberlainová umí promluvit k pracujícím ženám. Má ráda vaření a vyzná se v problémech těchto žen. Jeden rok napsala od února do června tři tisíce vlastních dopisů, mimo korespondenci, která pro ni vyplývá z postavení jejího manžela.

Je svému muži stálou společnicí. Až do nedávna nebyla v Londýně příliš známa, ale bylo jí stále vidět s mužem na cestě do sněmovny nebo při veřejných příležitostech. Ve svém vkusu se oba šťastně doplňují. Paní Chamberlainová umí mluvit, ale také znamenitě poslouchat, čímž se do velké míry vysvětluje její úspěch. A má zájem o všechny koníčky svého manžela. Neumí sice chytat ryby, ale umí o tom inteligentně rozprávět, a co je ještě důležitější: vydrží poslouchat muže, vykládající o chytání ryb. Sotva asi sdílí nadšení svého muže pro ptáky, ale má je ráda a umí zábavně obdivovat jeho zálibu. Není lepšího svědectví o jejím podílu na mužově úspěchu, než to, které jí vydal sám Chamberlain: »Radovala se ze všech mých úspěchů, dodávala mi odvahu při všech mých zklamáních, vedla mne svou radou, varovala mne před špatnými cestami a nikdy mi nedovolila zapomenout na lidskost, která je na dně vsí politiky.«

Kariéra se špatným začátkem

Druhé starostenství Nevilla Chamberlaina bylo — za války — náhle přerušeno. Vypravuje se, že právě vstoupil do vlaku, když dostal telegram od Lloyda George, aby přijal místo ministra národní služby. Lloyd George o něm nic nevěděl, ledaže si udělal jméno jako starosta Birminghamu; a on zas osobně nic nevěděl o Lloyd Georgeovi. Byl by udělal lépe, kdyby byl odmítl, ale v době války je těžko odmítnout odpovědné místo. Přijal váhavě a slepě. Úřad, jež měl řídit, měl nejasný úkol vybírat dobrovolníky z průmyslu, tak, aby tím dotyčné průmysly byly co nejméně rozrušeny. Neville Chamberlain k tomu neměl dost organizačních schopností. Stěžoval si, že byl bez instrukcí, bez pravomoci, bez úřednictva a bez kanceláří. Byl titulární hlavou neexistujícího ministerstva. Lloyd George od něho čekal, že něco vykoná, a on zase čekal, že mu Lloyd George řekne, co od něho chce. Jeho tehdejší činnost byla silně kri-

tisována, ale zdá se to nespravedlivé, uváží-li se, že Chamberlain tehdy skoro nic nevěděl o skutečné činnosti vlády a že byl úplným cizincem ve vládě. Za několik měsíců Chamberlain resignoval, a s ním zmizelo z veřejného života i ministerstvo národní služby. Jediné, co z té doby trvale zbylo, je nevěle mezi Lloydem Georgeem a bývalým starostou birminghamským.

Říká se, že tato zkušenost přiměla Chamberlaina ke vstupu do parlamentu, ale úplný nezdár je sotva dobrým povzbuzením i pro člověka s Chamberlainovou jedinečnou vytrvalostí. Je však možné, že přímý zážitek moci byl pro něho zjevním. Přímým následkem toho dobrodružství bylo, že se z umírněného liberálního unionisty stal rozhodný konzervativce. Neprojevil při tom onoho ohnivého radikalismu, který byl životní silou jeho otce. Byl a je demokratem mírně buržoasního ražení. » Jsem hrdější na to, že pocházím z ctihodných obchodníků,« řekl jednou, » než kdyby moji předkové byli nosili brnění a meče.« Ale v jeho politické víře není nic, co by mu nějak bránilo v připojení ke konzervativcům, a jeho nenávisť k Lloydovi Georgeovi a jeho dílu činila toto spojení jen pochopitelným.

Roku 1919 vstoupil do parlamentu jako zástupce Birminghamu, okres Ladybank. Byl tenkrát nejen nevalným řečníkem — ani dnes není žádným orátorem — nýbrž přímo špatným řečníkem. To sice není osudným nedostatkem v dnešním parlamentě, který celkem nemiluje pouhou retoriku, ale být velmi špatným řečníkem je přece jen o překážku více pro neznámého poslance ze zadních lavic. Neville Chamberlain jím zůstal až do pádu koalice. Potom se však jeho opozice proti Lloydovi Georgeovi, která mu do té doby byla překážkou v postupu, stala vyslovenou zásluhou. Bonar Law ho udělal generálním poštmistrem a Baldwin mu světil kancléřství pokladu. Smůla byla proražena. Konec konců to s ním ani nešlo tak pomalu. Lloydovi Georgeovi to trvalo osmnáct let, než se dostal do předních lavic, rovněž tolik Winstonu Churchillovi, a Baldwinovi čtrnáct. Dva z těchto mužů mají rozhodně větší nadání než Chamberlain a jsou skoro ve všech ohledech lépe vyzbrojeni uměním získávat popularitu a pozornost. A Neville Chamberlain se dostal do prvních lavic za méně než pět let.

Opatrný hospodář

Když se Baldwin po pádu dělnické vlády zase stal ministerským předsedou, nabídl mu zase staré místo kancléře pokladu. K obecnému překvapení však Chamberlain odmítl a vzal si ministerstvo zdravotnictví. Ale bylo to jeho zamilované pole. Léta, která následovala, byla snad nejpilnější v jeho vůbec pilném životě. Jeho pracovitost byla podle souhlasného názoru přímo urážlivá. Sypal cifry z rukávu, a sněmovna, která má pověrečnou úctu k lidem, kteří dovedou říkat čísla zpaměti, začala si ho nesmírně vážit. Nelze říci, že by tenkrát byl populární osobou. Jeho způsoby i jeho obor byly velice suché. Jeho zdrželivost a jaksi útočné vzezření, které patrně byly jen vnější formou plachosti, vykládaly se jako drsnost a nelíbily se. Ale o jeho schopnostech nikdo nepochyboval. Byl považován za jednoho ze dvou nebo tří silných mužů ve vládě jinak nepřítelů silné, a soudilo se, že svůj úřad nejen má, nýbrž že si jej také zasloužil.

Když se tvořila národní vláda, Chamberlain dostal zase finance. Výsledky předchozích kancléřů nebyly právě povzbuzující. Churchill zkusil svou ruku a nesvedl ve špatných časech nic lepšího než skvělou výstavu průmyslu a živností. Pokusil se Snowden, přísný velekněz pravověrného finančnictví, a byl smeten při obecném zmatku, v němž skončila dělnická vláda. Národní finance, když je přejímal Chamberlain, nebyly snad v tak špatném stavu, jak vypadaly, ale vyhlídky přece jen nebyly růžové. Oslavovat Chamberlaina jako

nejlepšího z poválečných kancléřů, není, myslím, spravedlivé k jeho předchůdcům. Jeho finance byly zdravé a vykonaly svou úlohu při průmyslovém zotavení, ale on sám sotva mohl za toto zotavení více než mohli jeho předchůdci za krizi, která následovala po krátkém poválečném rozkvětu. Spravedlivější by bylo říci, že bez jeho opatrného vedení by snad bylo zotavení nepřišlo. I to konečně znamená oprávněný nárok na vděčnost národa.

Přišel do Westminsteru s hotovou pověstí osvědčeného finančníka, a jeho šest rozpočtů za národní vlády tuto pověst nijak neohrozilo. Jeho činnost ho neudělala populárním — to lze také sotva čekat od sběratele daní — ale jeho výkonnost ho udělala silnou oporou vlády, v níž osobní síla nikterak nepřevládala. Proti jeho rozpočtům lze říci, že postrádaly obraznosti a skvělosti, ale na jejich obranu zase možno uvést, že stav země v oněch šesti letech, plných událostí, nepřipouštěl finanční experimenty. Bylo třeba pevných financí, a ty země od Nevilla Chamberlaina dostala. Podíváme-li se zpět na těch šest rozpočtů, nemůže nám ujít jejich opatrnost, zdravý smysl a nedobrodružnost. Snad není neodůvodněn názor, že toto konzervativní finančnictví bylo právě to, čeho doba potřebovala, a že nic jiného tak neobnovilo stálost národního úvěru. Ale ať byly výhody jakkoli veliké, byly brzy odplaveny tím, co přišlo potom. Roku 1936 padl na finance stín nového zbrojení, který zničil všechny naděje, podnícené průmyslovým oživením, a rozvál skrovnou žeň, vypěstovanou Chamberlainovou opatrností, hospodárností a vyhýbáním se dobrodružství. Začalo to, co bylo nazváno během do zkázy, totiž nekonečná vydání na neomezené zbrojení. Byl konec opatrnosti a hospodárnosti

Obchodník ministerským předsedou

V květnu 1937 Baldwin odešel a Chamberlain se ujal po něm vlády. Všichni jeho konkurenti zůstali trochu pozadu. Sir Samuel Hoare byl zatím znemožněn svou účastí na tajných jednáních s Lavalem o odstoupení veliké části Habeše Itálii, návrh to, který tehdy vzbudil divoký odpor v zemi a vedl k resignaci Hoarově na úřad ministra zahraničních věcí. Sir Robert Horne, obratný, ale nepopulární, zase jednou zklamal naděje. Winston Churchill byl vyloučen pro svou nekompromisní agitaci proti vládní politice v Indii i pro jiné příčiny. Nakonec Chamberlain uviděl před sebou volnou cestu. Doběhl klidně jako jediný možný kandidát. Byl přijat klidně, ba skoro netečně obecenstvem, ale s jakýmsi nadšením svou vlastní stranou.

Byl totiž považován za spolehlivého straníka. Když se vzdal svého místa hlavního organisátor strany Davidson, ujal se Chamberlain úkolu vyčistit rezavý stroj strany. Měl toto místo jen krátký čas a odevzdal je, když úkol úspěšně skončil, lordu Stonehavenovi. Ale už to, že byl zvolen pro tuto delikátní a málo závidění hodnou úlohu, ukazovalo, jakou měl ve straně autoritu. Bystrý socialistický kritik o něm napsal, když se stal ministerským předsedou, že je to tvrdý, schopný obchodník bez obraznosti, první skutečný anglický businessman na tomto místě, a že za jeho vlády se kapitalismus naposled uplatní v Anglii.

Něco na tom je. Chamberlain je nesporně Angličan, nikoli »cizinec«, nikoli žid, jako Disraeli nebo Skot, jako Campbell-Bannerman, Bonar Law nebo Ramsay MacDonald, ani Walesan jako Lloyd George. Nemá vlastnosti, které by ho lišily od davu, jako Balfour se svou filosofií nebo Baldwin se svou láskou ke klasikům nebo Asquith se svým právnickým vzděláním. Má rád Shakespeara a někdy si nosí v kapse malé vydání některé jeho hry. Je příznačné, že na vrcholu velké podzimní krise citoval verš z Jindřicha IV. Ale láska k Shakespearově je velmi častá u obyčejných Angličanů. Rozhodně

je Chamberlain praktický obchodník, daleko víc než Baldwin, který se staral o deset jiných věcí — o prasata a dýmky a klasickou literaturu — víc než o obchod; a daleko spíš než Bonar Law, který byl víc dokonalým statistikem a profesionálním politikem než obchodníkem. Opravdu je Chamberlain v jistém smyslu bez obraznosti a tvrdý. V soukromém životě je to velmi vlídný anglický gentleman. Má rád děti a ony jeho. Je vřdycky »na straně andělů«. Ale jako mnozí Angličané, je netrpělivý k citu, který k ničemu nevede, zejména, domnívá-li se, že cit stojí v cestě praktické nápravě nějakého zlořádu. Když se jednou dostal do pouliční nehody v Chichesteru, zvolal: »Tohle je pěkný pořádek!« Nebyl podrážděn osobními nesázemi, do nichž se dostal, ale zmatek urážel jeho smysl pro pořádek.

Když se díval na Evropu, ujímaje se roku 1937 úřadu, nepochybně si říkal s ještě větším důrazem, že tohle je pěkný pořádek, a byl asi ochoten obětovat mnoho citů k nápravě. Už roku 1936 měl řeč, v níž prohlásil, že pokračovat v sankcích proti Itálii je skutečně pokraj bláznovství. Způsobilo to tehdy rozruch, neboť toto přímé prohlášení se těžko dalo srovnat s politikou vlády a zejména některých jejích členů, jako byl Anthony Eden, ministr zahraničních věcí. Vzbudilo to podezření, že Chamberlain má nějakou vlastní zahraniční politiku, která rozhodně nebyla politikou Edenovou a patrně ani Společnosti národů vůbec. Byla to předzvěst srážky. A brzy srážka skutečně také nastala.

Chamberlain contra Eden

V prvních dobách svého ministerského předsednictví neměl Chamberlain styk s Hitlerem, ale měl přátelský poměr k Mussolinimu, psal si s ním a byl s ním ve styku prostřednictvím své švagrové, vdovy po siru Austenu Chamberlainovi, která je osobní přítelkyně a obdivovatelkou italského diktátora. Naproti tomu Eden se osobně setkal jak s Hitlerem, tak s Mussolinim. Jeho rozmluva s Hitlerem byla neuspokojivá a jeho rozmluva s Mussolinim ještě neuspokojivější. Neměl rád diktaturu jakožto systém a neoblíbil si o nic víc ani diktátory, když je uviděl živě před sebou.

Tento osobní rozdíl nemusil mnoho znamenat, kdyby nebyl zdůrazňoval a zesiloval věcný rozdíl v politice. Neboť Chamberlain měl svou vlastní zahraniční politiku. Chamberlainovou politikou tehdy bylo, jak se zdá, pokusit se o pořádek v Evropě dohodou s Itálií, která by aspoň zmírňovala německé nebezpečí, stále přítomné v myslích anglických státníků. Itálie byla k takové dohodě víc než ochotna. Nesmírně potřebovala úvěru a většího zahraničního obchodu. Habeš, dobytá s takovými obětmi, nepřestala být břemenem, a to těžkým. Španělské dobrodružství se příliš nedařilo. Na italské straně mluvilo všechno pro dohodu, a čím dříve, tím lépe.

Eden nepopíral, že dohoda s Itálií je žádoucí. Ale měl za to, nikoli bez důvodů, že nějaký důkaz dobré vůle s italské strany je nezbytným předpokladem přátelského paktu. Je nepopíratelné, že Itálie neustále jednala opačně: slib neposílat už dobrovolníky do Španělska, byl porušen, sotva byl vysloven. Eden tedy žádal nějaké záruky. Ministerský předseda naproti tomu si nechtěl za tak příznivých okolností nechat ujít příležitost k zlepšení vztahů k Itálii pokusem žádati garancie, kterých by třeba byl nedostal. Byl stejně pevný jako Eden v požadavku, aby Italové byli odvoláni ze Španělska, ale myslel si, že stačí, učiní-li splnění tohoto závazku podmínkou ratifikace dohody. Byl netrpělivý, aby rozpravy už začaly.

Rozdíl mezi oběma stanovisky se zdá vnějším pozorovateli malý; ale byl zvětšen pozadím sporu. V očích mnoha lidí se stal tento spor zápasem mezi těmi, kdo podporovali Společnost národů, a těmi, kdo ji považovali za mrtvou a chtěli, aby se za ni našla nějaká náhrada. Je sotva spravedlivé k ministerskému předsedo-

vi ztotožňovat jej s tímto druhým směrem. Není pochybnosti o jeho sympatiích k hlavním zásadám ženevským. Kdyby byla Společnost národů dobře fungovala, byla by neměla většího zastávce nad něho. Bylo to jen jeho rostoucí přesvědčení, že se nedá v nynějším světě oživit, které ho vedlo k hledání jiných prostředků pro zachování míru v Evropě. Je však pravda, že byl jeden velký rozdíl v názorech mezi Chamberlainem a Edenem: Chamberlain se díval na Společnost národů jako na nástroj, s nímž se má pracovat; Eden jako na zásadu, pro niž se má bojovat. Tyto dva názory nejsou nutně protichůdné, ale mohou se stát za určitých okolností neslučitelnými — a na počátku roku 1938 skutečně byly. Dne 19. února, po dlouhé kabinetní krizi, Eden resignoval.

Pro vládu to byla rozhodně rána. S Edenem se poděkoval jen jeden ministr, ale bylo známo, že jiní sdíleli jeho názory a měli dokonce pokušení odejít s ním. Velká část veřejného mínění byla na jeho straně, a když se objevil na veřejnosti, bylo mu tleskáno. Také za hranicemi byl účinek resignace neutěšený. Edenův odchod následoval po týdnu prudké kampaně italského tisku, jenž žádal jeho odstranění; a tak se zdálo, jako by to byl odchod nadiktovaný. Německo bylo novinou potěšeno, Itálie unesena a Francie deprimována.

Konec konců z toho tehdy nevyšlo nic dobrého. Dohoda s Itálií zůstávala nepodepsána, protože Italové nechtěli odvolat své vojáky ze Španělska. Španělská válka byla i dále trnem v oku ministerského předsedy. Německé a italské letouny potápěly dále lodi s britskou vlajkou a ministerský předseda i vláda trpěli na veřejné vážnosti, že se nevzmohli na nic jiného, leda na protesty. Věci se mohly ještě daleko zhoršit, kdyby jiná bouřková mračna, proti nimž tato byla jen pouhým stínem, nebyla vytlačila z veřejné pozornosti španělskou válkou.

Chamberlainův osobní poměr k Edenovi zůstal dost srdečný. Ministerský předseda dělal, co mohl, aby ho přiměl rozmyslet si resignaci, a byl odměněn velkomyslností, s níž se odstupující ministr zřekl možnosti vytěžit svůj spor s vládou. Eden stál pevně za svým názorem a vyslovil jej veřejně ve sněmovně a ve svém volebním okrese, ale nedělal, jak by byl mohl, nesnáze ministerskému předsedovi a nepokoušel se rozštěpit stranu; ta i onen měli důvody, aby mu za to byli vděční.

Ale na druhé straně Chamberlain nikdy příliš neváhal rozloučiti se s ministrem, který s ním nesouhlasil. Nechal Edena odejít, ačkoli se to zdálo riskantní, neboť to mohlo rozpoutat stejnou bouři, jako byla ta, před níž musila ustoupit Baldwinova vláda po Hoarových vyjednáváních o Habeš. Rozešel se docela klidně po podzimní krizi s Duffem Cooperem, když ten nesouhlasil s jeho politikou — »zřejmě spíš s úlevou než se zármutkem«, jak se vyjádřila oběť sama.

Úřad změnil člověka

Vysoký úřad změnil Chamberlaina k nepoznání. Mluví nesrovnatelně lépe než mluvil. Jeho nejlepší řeči stále ještě postrádají ohně a jiskrnosti velkého řečnického umění, ale přece jen mají aspoň trochu ohně a jakousi jiskru. Už nepřipomínají tak naléhavě, jako jeho někdejší řeči, výklady předsedy správní rady unuděným členům o výsledcích celkem úspěšného roku. Také jeho způsoby se změnil. Když asi rok nebo dva před Baldwinovým odstoupením zastupoval tehdejšího ministerského předsedu na konservativní schůzi, šel středem sálu, nedívaje se ani napravo ani nalevo, zatím co paní Chamberlainová kráčela po jeho boku, usmívajíc se a kynouc na všechny strany. Ale když přišel před skoro totéž obecnstvo jen za několik měsíců poté jako předseda vlády, nikdo nemohl být srdečnější, ani se víc smát a uklánět a tisknout všem ruce, než on. Celý muž se zdál jako vyměněný. Tato změna není výjimečná u lidí, povoláných k vysokým úřadům.

Karikaturisté s Nevillem Chamberlainem mnoho nesvedli. Kdyby byl nedbalý v oblékání, kdyby nosil mackintosh tak vytrvale jako deštník, mohl by se kreslit, jako kreslí kontinentální tisk typického Angličana. Ale Chamberlain, třebaže není tak elegantní jako Anthony Eden, je vždycky oblečen podle předpisu. Ani Low nedokázal více než nakreslit ho jako zkrachovaného obchodníka, stěží zadržujícího pláč. Za podzimní krise se objevila znamenitá kresba v opozičním listě, podávajícího jej jako číšníka, spěchajícího s Československem jako pečenou husou na mise obsloužit Hitlera, který sedí za stolem a volá: »Obsluha!« na což Chamberlain ochotně odpovídá: »K službám, vašnosti.« Ale to je spíš kresba situace než člověka. Fakt je, že nemá typických rysů, které činí politika populárním a známým.

Kouří dýmku, ale ne s takovou zakořeněnou náchylností, jaká učinila z dýmky symbol Baldwinův. Jednou s lítostí prohodil, že jemu nebude obecenstvo nikdy říkat prostě »Neville«, ale teď to už není tak jisté. Jeho deštník začíná nabývat jakési umírněné proslulosti. Zapomněl si jej, když letěl do Mnichova, a musili mu pro něj poslat. Když přiletěl do Mnichova, zapomněl jej zase a poslíček jej musil za ním přinést.

Je stejně výkonný při svých zábavách jako při práci. Podle svědectví svého sluhy je moc dobrý, moc dobrý rybář; je to velká škoda, že je zahrabán v Londýně, zatím co by mohl být tady na severu a chytat ryby. Miluje hudbu a má docela slušný hlas, což je zvláštní, protože při řečnění je jeho hlas spíše drsný. Hudba je pro něj z požitků mezi ním a jeho ženou. Rybaření je jeho vášeň. Ještě se připomíná jeho řeč, kterou pronesl jako kancléř pokladu o T. A. Waterhousevi, předsedovi Birminghamského rybářského sdružení, na důkaz vděčnosti za všechny jeho zásluhy o amatérské rybářství a o rybařinu vůbec. Je předsedou Stredoanglického lososího a pstružního klubu, malého to, ale vybraného spolku. Nejčastěji chytá ve Skotsku. Ale rybařil také ve Walesu a v Irsku.

K největší výřečnosti však jej pohnula jeho láska k ptákům. Jeho příspěvek, jež poslal jednou »Daily Telegraphu«, když letěl s pakostnicí, a v němž líčí, jak přistihl kosa, napodobujícího zpěv drozda a »pyšného na svůj výkon«, je docela okouzlující kus přírodního líčení. Chamberlain popisuje zahradu čísla 11 na Downing Street, což je sídlo ministerstva financí, a jak ráno vždycky čekával na jásavé hej hou, hej hou, až konečně jednou přistihl ptáka při činu. »Kdykoli se přistě budu vracet v myšlenkách k zahradě čísla 10, vždycky budu znovu slyšet to hej hou, hej hou.« Je to překvapující z pera, které je obvykle tak málo lyrické.

Hlavní Chamberlainovou vlastností je přímost. Vždycky jde přímo k věci. Je-li to člověk, jde se na něj podívat. Vzpíral se některý birminghamský majitel hrlohubů asanaci? Šel se na něj podívat. Dělá Labour velkou opozici? Jde k mluvčímu opozice a rozmlouvá s ním. To byla vždycky jeho metoda a při poslední krizi také. Šel osobně k odpůrci na druhé straně, tak samozřejmě, jako chodíval k panu Montagu do financí.

Nejšťastnější je doma. Na jeho rané dětství padl stín, když mu ve věku šesti let zemřela matka. Kus jeho uzavřenosti se patrně dá vysvětlit touto ztrátou. Těžkou ránu dostal za války, když ztratil svého milovaného synovce Normana, skvělého mladého muže, který měl velký zájem o sociální reformy a byl z hlavních jeho spolupracovníků v Birminghamu. V manželství je Chamberlain ideálně šťasten. Když zasedá sněmovna, chodí s ním paní Chamberlainová každý den pěšky do schůze, nejčastěji mlčky. Chamberlain není rád vyrušován ze svých úvah, leda když upoutá jeho pozornost konipásek nebo nějaký jiný pták.

Život a instituce

Kornel Synek:

Uprchlíci ve vlastní zemi

Světová válka skončila už sice před dvaceti lety, ale ještě dnes si dovedu představit krajinu, kterou táhnou nekonečné průvody uprchlíků, lidí bez domova. Bůh ví, proč je ta krajina vždycky tak smutná, proč visí nad ní olovené mraky a proč prchají po silnicích postavy tak známé. Viděli jste náhodou fotografie z vyklizované Poličky, kterou nám pak Němci vrátili? Před domem stojí těžký selský povoz, z domu vybíhají zoufalé ženy a vyděšené děti, vůz se plní věcmi, které uprchlíci popadli v největším chvatu. Kola zaskřípou, a oči se ještě vrací k ztracenému domovu.

Není třeba povídat, co prožili lidé, kteří jsou dnes mezi námi jako uprchlíci nebo přistěhovalci — říkejte jim, jak chcete, slova nic nezmění. Nelze ani vylíčit, s jakými pocity opouštěli všechno, čím dříve žili. Vypytáváte-li se jich na události, zážitky a pocity z posledních měsíců, shledáte, že tito lidé jsou většinou zamklí, jako by je slova dosud páčila. Kdy jste přišel? Před třemi měsíci. Odkud? Ze severu. Sám? I s rodinou. Jak jste se sem dostal? To víte, všelijak. Přivezl jste si aspoň něco? Jenom tohle, co tady vidíte — a ruka opisuje půlkruh nad balíčkem prádla, nad lehkým svrchníkem, nad několika kartáči a jedním polštářem. Peníze? Žádné.

Bude snad lépe, necháme-li mluvit strážlivé věty z úředního věstníku ministerstva sociální péče:

»Problém péče o osoby, které se vystěhovaly z pohraničních krajů Čech a Moravy, vyvstal již po 20. květnu 1938. Nenabyl však většího rozsahu až do doby, kdy vznikaly protistátní akce určité části občanů německé národnosti v těchto krajích, neboť do té doby opouštěly pohraniční okresy většinou osoby lépe situované. Do této doby bylo také celkem klidné možno, aby vystěhovalci odvezli s sebou do vnitrozemí svůj majetek. Jinak tomu bylo po 12. září 1938, kdy i chudí obyvatelé pohraničních krajů prchali z ohroženého území. Byli to zejména národnostně exponovaní čeští lidé, kteří často bez dostatečného oděvu, takřka s holýma rukama vrhali se do vlaků, které železniční správa byla nucena mimořádně zařadit, a kromě toho silnice z pohraničních okresů byly přímo naplněny auty a povozy všeho druhu, jež odvážely skromný majetek a holé životy hraničářů. Nyní již nejen českých, ale i aktivisticky exponovanějších osob národnosti německé. Mnozí se sice uchýlili ke svým příbuzným, ale mnozí vyjeli z ohroženého území úplně bez cíle a bez plánů. Jeli, kam je až železniční správa nebo povozce vyvezl, a tu stanuli s holýma rukama. Někteří zůstali bydlet v železničních vagonech, některých se ujali z vlastní iniciativy okresní a obecní úřady, jiných dobročinné organizace sociální a zdravotní... ba i organizace tělovýchovné a mnoho jednotlivců.«

Tak je tomu doslova, dovede-li ovšem věcný význam vylíčit, jak a proč tito lidé prchali. Koncem září 1938 potkal jsem na chodbě zemského úřadu matku, která již několik dnů hledala své ztracené děti. A začátkem ledna mluvil jsem s dvacetiletým hochem, který dosud neví, kde má rodiče, protože byl zaměstnán na Moravě a rodiče žili v sudetských krajích. V táboře uprchlíků potkáte lidi, kteří nemají ani tušení, co se s jejich domovem stalo. Je sice pravda, že mnozí

se vrátili, ale jakmile počal zábor, valil se do vnitrozemí nový proud uprchlíků. Snad byli mezi nimi jednotlivci, kteří mohli klidně zůstat, ale většinou musili zachraňovat holé životy. Až se jednou dokumentárně zjistí, co se v zabraných krajích od května roku 1938 dělo, bude to kniha hrůz. Lidé, kteří dnes žijí uprchlický život u příbuzných nebo v táborech, jsou především drobní a chudí čeští lidé, kteří musili opustit všechno, co si za dlouhá léta nastřádali. Dnes je jich mezi námi 150.000.

Jeden za všechny

I v uprchlických táborech je ovšem vidět, jak jsou lidé různí. Sedím v pokoji, kde bydlí rodina, muž, žena a dvě děti, povídáme si, kouříme. Když mi u konce cigarety roste popel, ohlížím se, kam bych jej oklepal. »Ale, jen to hoďte na zem,« povídá muž a ta podlaha zřejmě tomu byla zvyklá. Pak hovořím se starým horníkem, a jakmile nám začínají cigarety dohořívát, vytahuje z kapsy sám nějaké plechové víčko, čistě vymyté, a tak trochu omluvně povídá: »Víte, abychom tu nenadělali, nemám to rád.« A opravdu, na všem je vidět, že to nemá rád. Postel čistě ustlaná, hadříky a několik knížek pečlivě složeny v koutku u postele, celý muž je čistounký od hlavy až k patě. Není na světě zřejmě taková situace, aby mu dala zapomenout na slušné chování a pořádek. Není to jenom vychovaná čistotnost, nýbrž vztah k světu. Jako byste ho slyšeli: Já, člověk, nebudu tady chodit a kramařit. Nebudu hromadit špínu, odpadky a pach, zařídím se na světě čistotně a vlastní odpadky si uklidím. Je to moje povinnost k celému okolí a špínu »nemám rád«. A když s ním potom hovoříte, poznáte, že to není jenom smetí na podlaze, které nemá rád; i v myšlení je všechno uklizeno a urovnáno, všechno je současně lidsky pokorné i tvrdé. Nevím, co u nás vytváří tento typ lidí: Jsou to břizy na kraji českých lesů a mateřídouška na mezích? Jsou to lány jetele, vřes a rybníky v lukách? Jsou to české písně, které vůbec nejsou smutné ani bujaré? Hromady brambor, kterými se český člověk živil? Je to úštkový humor od huby k hubě a švejkovský záblesk v očích lidí? Jakým podivným kouzlem vyrostl člověk nebojovný, ale statečný, člověk s poměrně malým školským vzděláním a s nesmírně vysokou kulturou zdravého rozumu a srdce, člověk s podivuhodnou oddaností k práci a svému pozemskému osudu? Ten horník, který mi vyprávěl o svém životě, který ztratil práci, mládí, domov a ještě všelicos k tomu, měl jednu největší starost: jak asi dnes vypadá ta šachta, kterou tam nechal uprostřed práce? Víte, vrstvy uhle jsou takové žilnaté a nahoře se drolí. Kdyby se do toho neobratně bouchlo, mohlo by se to sesypat. Vidíte mu přímo na očích starost, aby se to nesesypalo. A starost o muže, kteří by v šachtě přišli o život, třeba jsou to Němci, musíte vědět.

Víte co, pojďme na pivo, povídám. A tak hezky, jako by mi doma nabídl hrnek kávy, vstává a jde se mnou na pivo. Ale protože dvacet — poslyšte, dvacet let! — odcházal z domova jenom dolů do černé hloubky, do temnot a nejistot podzemní šachty, naučila se žena udělat mu křížek na čelo, kdykoli z místnosti odchází. To je takový pohyb palcem, tiché zaklínání uhelných vrstev, které by mohly spadnout. A protože ten palec vykonává tuto modlitbu dvacet let, kreslí křížek i teď, když odchází starý jenom na pivo.

Jak prostý je život člověka! Z devíti dětí nejstarší už ve třinácti letech nebyl doma dítětem, nýbrž živitelem. Když otec umřel, vzala máma chlapce ze školy, aby vydělával v továrně na tužky. Za tři leta odešel na zkušenou do světa. Zastavil se až na Mostecku, kde už v šachtě nadobrou uvázl. Pak byl odveden, přišla válka, za války legie a Zborov, zbyla z toho zažloutlá potvrzení, stopy po zranění, nějaká vyznamenání a mnoho vzpomínek. Když se vrátil, ani ho nenapadlo uplatňovat nějaké nároky za službu nejtěžší. Vrátil se prostě na šachtu. To jsme se vzali se starou, povídá. A loni jsem byl tak daleko, že jsem měl našetřeno pět tisícovek. Koupili jsme si nový nábytek. Teď to tam všechno zůstalo. Ani peřiny jsem nepřivezl. Teď už tady sedím tři měsíce, nestěžuji si, ale jaký je to, proboha, život? Potřebuji vědět, co s námi bude! Vzal bych každou práci, jakoukoli, ale kde a jak ji hledat? To se ví, je to pohroma, začínáme se starou od začátku a už nejsme mladí. Dvacet let dole — člověku to nějak chybí. Ale což, nebál bych se, jen kdybych už věděl, co s námi bude?

Budoucnost? Vůbec se jí nebojím. To neznáte českého člověka, nikdo mu nic nenamluví. Ví, na čem je, a začne znova. Takové je to s námi už pár let, ne? Já vím, já vím, ti mladí jančí. Ani tady v táboře není mládež po mé chuti. Ale mladí vždycky jančili, to už je tak na světě. Až budou mít ženu a děti, až se zapráhnou do práce — taky budou vědět svoje.

Promiňte, že jsem před chvílí nebyl zcela přesný. Tento muž má sice velikou starost o šachtu, kterou po dvaceti letech opustil, ale ještě víc si láme hlavu, kde a kdy najde práci. Nestěžuje si, mezi uprchlíky najdete vůbec málo lidí, kteří by si stěžovali. Všichni mluví jenom o práci, protože uprchlický život považují za dočasný. Nejvíce je tíží právě nejistota. V mentalitě starších lidí není ještě kazu, jenom část mládeže začíná jevit nebezpečné sklony k »flinkání«. Není to jenom nechuf k práci, ale i zvláštní, povrchní, netrpělivý a divoký způsob myšlení, při kterém se snadno vztyčuje pravice, ale těžko vykonává všední povinnost.

Sociální a nacionální přehled uprchlíků

Ujišťuji vás, že horník z Mostecku není náhodný typ a mluví skutečně právem za velkou část uprchlíků. Dělníci jsou totiž mezi uprchlíky nejpočetněji zastoupeni — s rodinnými příslušníky je jich bezmála 50.000. Přišli k nám bez peněz, bez úspor a bez majetku, přinášejíce jenom zkušené ruce a neúpornou chuť k práci. To je celý jejich kapitál, který čeká netrpělivě na využití. Nemusím snad říkat, že naprostá většina dělnických uprchlíků jsou Češi, malou menšinu tvoří demokratičtí Němci, kteří se všichni chystají k odjezdu do zámoří. Teprve za dělníky následují soukromníci, jichž je s rodinnými příslušníky asi 25.000. To jsou lidé, kteří si přece jenom zachránili trochu peněz a nějaký majetek. V táborech je vlastně ani nenajdete, protože bydlí většinou jednotlivě a v soukromí, dokud ovšem peníze stačí. Třetí největší skupinou jsou soukromí zaměstnanci nejrůznějších kategorií — s rodinnými příslušníky skoro dvacet tisíc chudých lidí, kteří ztratili zaměstnání, domov i naději, že se brzy nějak znovu uchytlí. Takovou vrstvou

dopisy

Odpořed Slovincovi

Milý slovanský příteli z Jihu!

Myslím, že nás můžete mít rád i nadále. Co jste napsal, je sice pravda, ale věřím, že jste svůj list psal spíše jako projev protestu proti náhledu »některých našich lidí a kruhů o Masarykovi«, jak sám říkáte. Možná však, že ve Vašich řádcích je přece jen skryta jistá obava z dalšího vývoje věcí. A proto Vám odpovídám.

Věřte, že u nás v republice nikdo svůj názor o Masarykovi nezměnil: ti lidé, kteří Masaryka hanobili před 30. zářím 1938 (možná, že snad ani nevíte, že se tak dělo i dříve), činí tak i nadále. A ti druzí — a těch je ohromná většina — se dosud valně nevzpamatovali z loňského nárazu a proto mlčí. Akus-tický dojem jest tečy snadno vysvětlitelný tím spíše, že ti první nijak své hlasivky nešetří; není to tedy bouře živlů, ale docela obyčejný plech za kulisami.

Snad se Vám tedy nelíbí ono přílišné mlčení Prítomnosti a ostatních českých listů, jež čtete. Ale přál bych si, abyste si je dovedl vysvětliti. V redakcích našich listů je dnes mnohem více než kdy jindy pro posouzení, zda ten neb onen projev může býti otřístěn, směrodatným jen zájem státu. Určitá gene-rální linie byla — bez jakýchkoliv fermanů ministerstva pro-pagandy — přijata všemi časovisy, v detailech se teprve son-duje půda a za matku všech moudrostí platí především opa-trnost. Neklamte se. Nechybějí temperamentní projevy proti; na jeden takový, třebaže nemluvil výslovně o Masarykovi, byl nucen — také v zájmu státu — odpovédět Peroutka v článku »Umění možného« v 51. loňském čísle Prítomnosti. Ale ty Vám unikají; jak mohl byste tedy vědět, kolik dětí na ško-lách plakalo, když jim odebírali Masarykovy obrazy.

Jsem přesvědčen, že právě s ohledem na zájmy státu může se také o Masarykovi mluvit u nás volně: onen příkaz minis-terstva školství, zařaditi Masarykovy obrazy »mezi obrazy ostatních vynikajících mužů«, vysvětlíte si kromě řady podřad-nějších důvodů nejspíše oním tápáním v detailech. Neboť po tom, co se nám stalo, jsou i obrazy Masarykovy opravdu jen detailem. Ručím Vám však za to, že právě v tom ohledu se velmi brzo přijde k názoru, že přílišné opatrnictví nebylo a není vůbec na místě, že právě naopak přílišná ustrašenost v zevních projevech lásky ke svému národu nám musí nutně být jen na škodu; vždyť láska k národu se projevuje také úctou k jeho zasloužilým mužům.

Ale, konec konců nevísi ani ve Spojených Státech Lincol-novy nebo Washingtonovy obrazy v čele školních učeben. V tomto ohledu jsme u nás vlastně provedli malé odrakouš-tění; už od roku 1918 jsme se totiž chybně domnívali, že obrazy zeměpánovy lze nahraditi jedině obrazem našich presi-dentů. Věřte, že úcta národa vůči Masarykovi tím ani v nej-menším neklesne, nebudou-li jeho obrazy v učebnách a úřa-dovnách. Je příliš živoucí v srdci každého z nás. Až na ty malé výjimky. Dovoľte, abychom i jako kulturní národ měli malé procento lidí závistivých nebo nemyslivých. A dovoľte zároveň, abych jako člověk, který téměř z pětiletého pobytu zná tři kulturní evropské země o celkovém počtu obyvatelů 130 mi-lionů — se osmělil tvrditi, že takových lidí máme u nás po-měrně málo.

Kdybyste mohl slyšeti jenom některé z milionu záložníků, kteří 23. září nastupovali, nevyčítal byste mi domýšlivost.

Upřimně Vas zdraví

nezdolný český optimista.

Dopis sedláka o Masarykovi

Vážený pane redaktore!

Jsem rolník, přes třicet roků členem bývalé strany agrární, a se zájmem čítávám Vaši »Prítomnost«. Vážím si Vašeho zdravého úsudku. Těšilo mne na příklad, že jste nesouhlasil před rokem s bojem proti Beranovi — přeškoda, že jste ne-mohl jemu zabrániti. Mám dojem, že tato kampaň víc než cokoli jiného zapříčinila naši národní pohromu. Ona způsobila, že nebylo možno přistoupiti k dohodě s Němci, dokud byl čas. Zrovna tak správně odhadujete naše vyhlídky v pádu, že by byla vypukla válka. Když čtu, že dostáváte projevy nesou-hlasu, nutí mne to, abych Vám řekl, že jsou lidé, kteří s Vámi souhlasí, ano v nejednom ohledu jsou Vám upřimně vděční.

Jsou v naší veřejnosti věci, které hluboce zarmucují, a ne-chápu, jak mohlo k tomu dojiti. Tak na příklad památka Ma-sarykova. Masaryk bezesporu náleží k největším mužům na-šich dějin. V posledním více nežli půlstoletí jeho osobnost a dílo naplňovalo náš národní život. Kdykoli slyším dr. Fr. Sou-kupa, Klofáče, Bechyně, vždy myslím na to, že tito lidé prošli pokrokovým hnutím, v jehož středu stál Masaryk. Jest to na

jsou mezi uprchlíky ovšem i živnostníci, jichž je cel-kem na dvacet tisíc. Někteří už začínají znovu, ale většina nemá ani nejnntnější a nejskromnější kapitál, jehož je k živnostenskému podnikání zapotřebí. Nej-méně je rolníků (asi 3000), učitelů (s rodinnými pří-slušníky přes 3000 osob), veřejných zaměstnanců (celkem 10.000) a lidí ze svobodných povolání — po-dle odhadu také asi 10.000 osob. Nedivte se, ne-uvádíme-li v tomto seznamu různé kategorie státních zaměstnanců, ačkoli jsou také uprchlíky. Je to jenom proto, že přes všechny rány a útrapy jsou přece je-nom existenčně zajištěni.

Kdo se dal třebas jenom na chvíli zlákat večerníko-vými sensacemi, bude patrně překvapen, zjistí-li, že ze 150.000 uprchlíků je podle národnosti téměř 120.000 Čechů. Němců je pouze 12.000 a židů podle národnosti přes 7000. Chceme-li mezi židy započítat mermomocí všechny osoby semitské rasy, pak je jich ovšem dva-krát tolik, ale nevím, patří-li k nim člověk, který mu-sil prchnout proto, že byl funkcionářem Sokola, Ma-tice nebo některé hraničářské organizace. Němci a židé odjíždějí ostatně do zámoří, jakmile se naskytne první příležitost. Mnozí se již vystěhovali a pomáhají dalším, aby je následovali. Německých sociálních de-mokratů odjelo už přes 600 a do konce ledna 1939 odjede celkem 2500 židů. Právě tak odjíždějí emigranti z Německa a z bývalého Rakouska, jichž je dnes asi 4000. Mluvil jsem se zástupci těchto uprchlíků o všech otázkách, kterými se teď veřejnost zabývá, ale dospěli jsme vždycky k stejnému závěru: odjezd německých a židovských uprchlíků závisí pouze na vystěhovalec-kých možnostech a samozřejmě na finančních pro-středcích, nikoli na jejich dobré vůli.

Všichni za všechny

Peníze hrají ostatně v životě všech uprchlíků úlohu naprosto mimořádnou. Náklady na péči o uprchlíky vyžádaly si už dosud mnohem víc než 10 milionů ko-run, nepočítáme-li ovšem vydání nejrůznějších úřa-dů, institucí, spolků i soukromých osob. Většinou jsou to peníze z konta výboru pro »Pomoc uprchlíkům« a k tomu částky ze sbírky londýnského starosty. Tyto peníze vykonaly svou funkci, pomohly zmírnit nej-horší bídu, ale nestačí ani zdaleka. Stát nemůže pře-vzít všechnu tíhu, protože jenom platy 50.000 státních zaměstnanců, kteří jsou prozatím bez místa, spotře-bují za rok 90 milionů. Má-li se uprchlíkům zajistit aspoň existenční minimum, bude k tomu třeba na tento rok asi 700 milionů korun. I to bude však pouze náplast na nezacelené rány — hlavní otázkou zůstává stále zařadení uprchlíků do hospodářského života. Ale: na úhradu ztrát movitého kapitálu se zabráním území, na vybudování náhradních podniků, na zařa-dění uprchlíků do výroby atd. budeme musít obstarat podle oficiálního odhadu a úvahy alespoň 4 a půl mi-liardy Kč. To je úkol, který nemůže zvládnout ani stát, ani žádná jednotlivá vrstva občanů. Ať se na to díváme s jakéhokoli hlediska, shledáme, že jde o věc, kterou lze svěřit pouze nezdolné lidské a národní so-lidaritě.

nich viděti. I ti, kdož stáli proti němu, brali od něho. V posledních pak letech zdálo se, že úcta k němu jest naprostá a všeobecná. Z našeho stanoviska agrárního nebyl sice náš, ale v jaké harmonii pracoval se Švehlou, Udržalem, Malypetrem a Hodžou! Vzpomínám na jeho slova, že v našem státě nej-revolučnější čin vykonala v podstatě konservativní strana agrární, pozemkovou reformou. Vzpomínám, jak vůdce německých zemědělců, Křepek, řekl jednou redaktoru »Prager Tagblattu«: »Masaryka českému národu nenahradí nikdo. Jako Němci mají jediného Bismarcka a Italové Cavoura, tak český národ bude mít jediného Masaryka.«

A najednou takový obrát. Teď zdá se, že už je trochu lépe. Jako by se národ probíral z omrácení. Ale pořád ještě bojím se vzít číslo novin do ruky. Tak tyto dny jsem četl, že správní komise v Kutné Hoře přejmenovala náměstí Masarykovo na Svatováclavské. Leccos děláme z důvodů zahraničně-politických. Ale čtu, že v zabraném území visí obrazy Masarykovy vedle Hitlera. Tedy co se to s námi děje?

Podobně se to má se svatováclavskou tradicí. Jistě tradice svatováclavská jest cenným národním majetkem. Ale kde zůstala tradice husitská?

Když se podívám na život našeho národa za posledních sto let, na každém místě vidím, jak tradice husitská inspirovala jej ve všech směrech. Jeden z nejlepších vůdců mladočeských, roudnický E. Špindler, překládá Meissnerova »Žižku«, kterého koncem minulého století důkladně cituje historik Josef Pekař ve své skvělé odpovědi německému učenci Mommse-
novi. Jak tradice husitská inspirovala Nerudu, Svat. Čecha, Jiráska, Brožíka, Šalouna, Smetanu, i náš národní odboj, jest přece známo. Byl to vše omyl? Což není možno tradici svatováclavskou a husitskou postaviti snášlivě vedle sebe? Tak se zdá, jako bychom k velikým ztrátám územním, hospodářským a politickým sami zbytečně přidělávali veliké ztráty kulturní a duchovní. Vzpomínám, že prof. Pekař ve zmíněné odpovědi poukazuje na naši reformační minulost a vše co s ní souvisí, jako na náš veliký vklad evropské kultuře. Masaryk a husitská tradice jsou národní aktiva, která nelze škrtati v naší bilanci. A tak tedy mnohé bolí. Opravdu nelze v neštěstí nalézt cestu k rovnoprávnosti?

Chtěl jsem Vám tedy poděkovati za to, co jste udělal a co děláte pro správné a spravedlivé hodnocení věcí. Hodí-li se Vám to, otiskněte to jako hlas sedláka z našich hor. J. Č.

Proč jen pět?

V M. Ostravě 17. ledna 1939

Vážený p. redaktore!

Prosím jménem evakuovaného učitelstva z Těšínska, Hlučinska a Opavska, abyste uveřejnil připojený článek jako opravu k poznámce »Proč jenom pět?«, uveřejněné v »Prítomnosti«.

Kdo četl tu poznámku, nabyl mylné představy, že v území zabraném Německem, není přes dobrou vůli německých úřadů českých škol jen z té jediné příčiny, že na ně nechtějí jít čeští učitelé. Skutečnost je bohužel jiná. Poukážeme na ni podle stavu, jaký byl a jaký je na Opavsku a Novojicku.

Tam i při okupaci učitelé na všech veřejných školách setrvali, nikoli jen proto, že jim to československé úřady nařizovaly, nýbrž hlavně z vlastního přesvědčení, že nesmějí ve chvíli nejtěžší opustit lid, s nímž po léta žili. Na všech českých školách jmenovaného obsazeného území se učilo nepřetržitě i po okupaci dále česky, pokud ovšem německé vojsko neobsadilo budovy škol. Učitelstvo vydrželo.

Jednaly-li nové německé orgány s českými školami a českými učitelé vždy korektně, jak se v poznámce tvrdí, nechť se posoudí podle činů, jež následovaly brzy po obsazení. Tak v okrese opavském propustil p. inspektor Fritscher všech 200 českých učitelů a z nich přijal nazpět pouze 8, slovem osm, a to těch, kteří uměli dokonale německy a kteří dali zapsat svoje vlastní děti do německých škol. Na místa ostatních propuštěných učitelů byli ustanoveni němečtí učitelé, které propustili Poláci na Těšínsku. A tak se nyní na »českých« veřejných školách v opavském okrese učí německy, ačkoli tam čeští učitelé zůstali, jsou tam dodnes, rádi by šli do školy učít, ale nesmějí.

Rovněž na českých školách v okrese bíloveckém, kde působilo na veřejných školách na 180 učitelů, nebylo přerušeno vyučování ani v jediné třídě. Za učitele vojáky se suplovalo. P. insp. Jedlička nařídil na všech českých školách německou vyučovací řeč a vyzval učitele, kteří dobře německy neumějí, aby optovali a hlásili se o místo v ČSR. Nepropustěl sice české učitele hromadně, ale kdo měl vroubek u místních ordnerů, ani ten nebyl ušetřen. Dostal zprošňovací dekret anebo důtklivý pokyn, že mu v říši pšenice nepokvete. Pro-

pouštění bylo odůvodňováno nepřátelstvím k Německu anebo se také vyhovovalo projevené prý touze žít v ČSR. Je-li někdo vyhnán, nemůže setrvat ani se vrátit. Musí si hledat jinde skývu chleba.

Tedy na Opavsku a Bílovecku jsou nyní »české« školy veřejné, jak bývaly, jenomže na Opavsku s německým učitelstvem a s německým vyučovacím jazykem a na Bílovecku sice s českým učitelstvem, ale s německým vyučovacím jazykem.

Z naší oblasti východní Moravy se ještě nejlépe vede českým školám na Novojicku a na Hranicku. Tam byli ponecháni jak čeští učitelé, tak i český vyučovací jazyk, jenom z míst vedoucích jsou odvoláváni ředitelé a řídící čeští a jsou nahrazováni německými.

Z toho je vidět, že nelze mluvit o jednotném postupu vůči českému školství a jeho učitelstvu. V každém okrese zabraného území se s ním zachází jinak. jk

Vážená redakce!

Opravdu, proč jenom pět? Známe přece učitele jako obětavé kulturní a národní pracovníky, odvážné s těmi důsledky, že po zabraní pohraničních krajů měli co dělat, aby zachránili životy, přecitlivělé někdy ve svém vlasteneckém smýšlení, poněvadž se k té historii svého národa denně ve škole vraceli. Ta odpovědná, krásná práce, která na ně čeká na českých školách v Německu, musí být pro ně opravdu ideálem. A potom, nyní je přece tolik učitelů bez místa, ti bez možnosti jít k rodičům nevědí kudy kam, peníze na stěhování a cestování jen letí, málem není z čeho žít. A přece »se nehrnou nezaměstnaní učitelé proudem k této nové, těžké a hrdinné práci« v zabraném území.

Když si už odmyslíme to, že o nějaké výzvě ministerstva školství, aby učitelé zahájili práci v zabraném území, nic nevíme, je tu ještě něco jiného. Nejsou vůbec na místě obavy, že »vymřeli snad v tomto národě stateční lidé«. Říkáte, že Němci jsou upřímní a fanatičtí nacionalisté. To je právě to. Češi jsou také upřímní nacionalisté. Zkusil jste žít se svým nacionalismem v našich bývalých národnostně smíšených krajích? To by byla jen malá zkušenost a nepatrná průprava pro život tam, kam se zatím rozbolavěli učitelé pochopitelně nehrnou proudem. Nejsme tak sobečtí, abychom pro sebe chtěli kdožví jak krásný život. Ale učitel! Co zásob potřebuje, aby z nich mohl dávat dětem! Chce knihy, časopisy, divadla, sem tam se rozjet po vlasti, vyšplouchat se mezi těmi svými jako ryba ve vodě, jinak mu ta jeho kantorská duše vyschne. On sice v té třídě bude mít obraz »T. G. Masaryka vedle představitelů německého státu«. Ale co to je proti vehemenci celého nového prostředí a povinnosti k němu! Přišli někteří učitelé ze zabraného území a říkali: Raději se dám do pracovního tábora. Tak vidíte. Není to to, že »německý stát nevypracoval dosud přesné podmínky příjmů, platů a pensí českým učitelům a nedodal je vlastnoručně do příslušného našeho úřadu«. My, pane, se na ty »příjmy« tak hrozně neohlížíme; že něco dostaneme, to víme, poněvadž žít musíme, když tam máme pracovat. Ale zřekněte se života ve vlasti, ve své svobodné vlasti! Půjdem učít do českých škol v zabraném území, ale ne za cenu čs. státního občanství. J. R., odborná učitelka, nyní bez místa.

listárna redakce

Proč jste to v »Prítomnosti« nenašli. Mohli bychom Vám odpovědět: co nenajdete venku, hledejte uvnitř — to je v cenzorové koši. Snad by Vám mohlo být známo, že celá řada témat je z veřejného projednávání vyloučena, a snad byste z toho mohli i usoudit, proč v »Prítomnosti« nevychází článek o tom či onom. Jsou věci, o kterých by u nás praví jako leví žurnalisté se stejnou chutí dosti bouřlivě psali, avšak přítomný stav státního zájmu nutí stát, aby je v tom omezoval, nemají-li vznikat tak zvané mezinárodní aféry. Některé státy (nemyslíme tentokrát právě na Německo) dovedou dost drsně vynucovati, aby jejich jednání nebylo posuzováno, a tak na příklad nebyvá ani možno, aby v našich novinách byla uveřejněna aspoň úřední polská vyhláška, která by ilustrovala nynější stav českého školství na Těšínsku. — Poněvadž pak naše cenzura se snaží pracovati bez bílých míst, stane se, že z článku beze stopy zmizí nějaký odstavec a s ním i logická souvislost nebo hlavní argument. Následkem toho vypadá pak někdy novinář před svými čtenáři trochu jako muž chabého rozumu, který si d'ouho nějaký argument připravuje, ale pak jej nevede. Spíše byste nás měl politovat než kárat.

Svět knih

Roč. 9. Číslo

KULTURNÍ ZPRÁVODAJ 3-4

Ladislav Stehlík:
VE VĚTRU*

Ó lichotné ruce větru,
polaskejte smysly moje
a ty prudce zas mne prolni,
dálko, horkým pocetem.
Jiskrou vina ve mně zaplaň,
hlase plný nepokoje —
rozšum se jak křídlo ohně
po plameni shořelém.

Vlny moře, živle, vášni,
rozboř všechny hrdece
v spěchu —
sáhní do žil rozdychtělých,
slunce, rtoma žhavýma.
Jen pro jedno opojení
dej, ať shořím ve tvém
dechu,
ničím nespoutaná dálko — !
pro chvíli, jež není má.

*) Z právě vyšlé sbírky »Kořeny«

NOVÉ KNIHY

LEVNÉ LIDOVÉ VYDÁNÍ DÍLA KARLA ČAPKA

Smrt Karla Čapka, která v božímohodý navečer tak bolestně překvapila nejen nás, nýbrž i celý svět, znamená pro náš národ jednu z těch dalších přetřeských ztrát, jichž tolik musil podstoupiti na sklonku osudového roku. Je proto přirozené a samozřejmé, volá-li se dnes se všech stran po zpřístupnění a zpopularisování Čapkova odkazu a po úplném vydání jeho úžasné bohatého i rozmanitého díla. Aby se Čapkovo dílo mohlo stát duchovním majetkem opravdu i nejširších vrstev čtenářských, rozhodlo se nakladatelství Fr. Borový uspořádati levné lidové vydání díla Karla Čapka v sešitech. Toto vydání, tištěné na dobrém dílovém papíře, v důstojné úpravě, obsáhne úplný odkaz Karla Čapka, a to jak výpravou prózu, divadelní hry i causerie, tak všechnu rukopisnou pozůstatost i práce, rozptýlené až dosud po stránkách novin, v bibliofilních, v časopisech, nejrozmanitějších publikacích, do nichž kdy Čapek přispíval.

Z děl dosud vyšlých vyjde nejdříve slavná románová trilogie Hordubal, Povětroň, Obyčejný život, dále knihy cestopisných causerií, jako Anglické listy, Obrazky z Holandska, Cesta na sever atd., rozmápná knížka Zahradníkův rok, tři fantasticko-utopické romány Krakatit, Továrna na absolutno, Válka s Mloky, knihy povídek Boží muka, Trapné povídky, Povídky z jedné kapsy, Povídky z druhé kapsy, román První parta, dále všechny divadelní hry, kniha Jak se co dělá, nedocenený Marsyas čili Na okraj literatury, a konečně díla, která psal s Josefem Čapkem.

Z prací nevydaných vyjdou velmi brzo Apokryfy, svazek povídek a bajek, nedokončený román Život a dílo skladatele Foltýna, rozšířené vydání Kritiky slov, které vesměs pro definitivní vydání autor sám připra-

Mláď a kniha

Knihám, tomu ustavičnému obohacování, jež knihy přináší po celý život, je možné přivyknout jenom v mládí. Je proto nutné přivykat styku s knihami především mláďež, a to tak, aby se ho již nikdy nevzdala.

Gabriel Boissy

vil. Z prací autorem nezredigovaných bude sem postupem času zařadeno asi pět knih, které pořadatel souboru zladil v organické celky. Budou do nich pojaty všechny práce Karla Čapka, rozptýlené po novinách, v bibliofilských tiscích, po různých publikacích a časopisech, a které Karel Čapek otiskl pod svým jménem nebo značkami.

Jednotlivé sešity o 32 stranách po 2.20 Kč budou vycházeti v týdenních lhůtách. První sešit, výjimečně o 16 stranách, nakladatel nebo kterýkoliv knihkupec zašle každému na požádání zdarma.

Ladislav Stehlík
KOŘENY

Nová básnická sbírka Ladislava Stehlíka, nazvaná příznačně Kořeny, znamená velké prohloubení básnickova pohledu a vidění. Mladý, osobitý lyrik, který v Kvetoucí trnce hledal skrytou tvář rodné krajiny, v jejích květinách a v ní samé, obrací se v nové své sbírce především k jejím lidem, a v nich, v jejich osudu hledá i nalézá podstatu svého kraje i rodu, v němž tkví hlubokými kořeny. Klíčem k pochopení této nové sbírky je především báseň Kořeny, ztvárněná tvrdou, upracovanou selskou řečí, v které doznívá echo pranostik, úsloví, slova lidové jadrny a nějak dřevných ve své podstatě a syrovosti. Jde tu o vysledování kořenů, kterými básník souvisí s minulostí svého rodu, s jeho mrtvými i živými, a řekněme otevřeně, že ty verše drsné melodie, zvláštní barvy a rytmu, chutnající na půl hořce a na půl sladce, otvírají nesmírné perspektivy do hloubky prchlého času i osudu, vyvažující odtud výstředně poznání a životní moudrost překvapující síly. Ale vezměte z této sbírky několik delších skladeb sociálního vidu do osudu jihočeské vsi. Takové Obecní dítě nebo Výměnkářku. Co je v nich uloženo velké životní zkušenosti a básnického poznání. Ladislav Stehlík nespokojil se tu jen postizním jistě reality nebo spíš faktu, ale hledal jeho příčiny, jeho skrytou zákonitost, již nakonec také nepodplatně vyjádřil. V strohých, břítkých verších, stavěných do protikladů, zpívá tu Ladislav Stehlík lidskou bédou a opuštěností těch nejobožešších, jejichž osud zapojuje do osudu vesnického kolektiva. A za tím vším zní v Zpěvu na mezi píseň domova, povýšená na hubu. Kolem selské práce a venkovských osudů soustředil tu Ladislav Stehlík celý život krajiny a polí, chalup, lidí — skutečnost viditelnou i skrytou — vysostný řád a zákon celého osudu. Verš už není tlumený a utlý ve svém melodickém rozklenutí: je to chor, jako když varhany se plně rozezní ve venkovském kostele

uprostřed polí, kde šumí a praskají klasy a zpívají lidé. To bezpečně zakotvení v kraji a v životě vesnice, to prohloubení pohledu a vidění, rozšíření obzoru a rozklenutí melodie, ta novost básnické řeči a metafory, ta bohatost slovníku a osobitost rytmu, to jsou největší klady nové sbírky Ladislava Stehlíka, který tu učinil opět velký krok dopředu jako básník. Cena sbírky v obálce Josefa Čapka je 15 Kč za svazek brožovaný.

KNIHY REDAKCI DOŠLÉ

Roger Martin du Gard:
LÉTO 1914

V Topičových Bílých knihách právě vychází poslední svazek Rodiny Thibaultů od Rogera Martina du Gard: Léto 1914, 3. část. Jako v předešlých částech stupňuje se tu v krátkém časovém úseku desíti dnů jak soukromé drama hlavních osob až po katastrofu, ve které hyne hrдина díla Jakub Thibault, tak i tragické události politické, jejichž uzlem je zavraždění Jaurésa. Vše se řítí prudkým tokem do jčnu světové války. Mnohou z dnešních záhad francouzské politiky objasňuje nám toto dílo, významnané loňskou cenou Nobelovou. Cena svazku jest 42 Kč.

VĚDECKÁ KRITIKA?

Napsal Ing. dr. Fr. Kliment a Ing. J. Kubeša, stran 24, vydal Orbis, cena Kč 5.—. Brožura obsahující odpovědi obou autorů profesoru Salavcovi, který ve zvláštním spisku »Dvě publikace ze soukromé ekonomiky« nepříznivě posoudil knihy: »Normalisace cenových kalkulací průmyslových« od Fr. Klimenta a »Bilanční zisk« od J. Kubeši. Autoři podrobně vvracejí námitky Salavcovy, dokazující, že domnělé kritický rozbor je ve skutečnosti tendenční a nevěcný. Spisek bude zajímaví zejména čtenářé obou kritizovaných knih, neboť není jen polemikou, ale doplňuje a blíže rozvádí též these, které autoři zastávali ve svých pracích.

Jaromír John: RAJSKÝ OSTROV.

Tato kniha, jež je »rodinným čtením nahlas pro mláďež i pro dospělé«, velmi poutavě a humorně líčí klukovské výpravy: dobrodružství, radovánky, pražský život v letech sedmdesátých s řadou podafených figur a význačných událostí (jako bylo elektrické slunce pana Hájka, nebo produkce na prvním velocipedu), názorně a dramaticky vyzdvihující všeobecní význam zbudovaného Národního divadla jako pomníku dokonalého národního vzkršení. Johnův »Rajský ostrov«, vyzdobený mnoha obrázky, je povznášející četbou pro mláďež od 10 do

14 let zvláště v dnešních dobách
Cena 25 Kč. Vydal Melantrich.

ŠVEHLA VE FOTOGRAFII

Pod názvem »Švehla ve fotografii« vyšla důstojně vypravěná publikace, která množstvím živých i zdařilých snímků zachycuje výrazný profil jednoho z největších našich politiků A. Švehly. Publikace je uvedena obsáhlou statí R. Halíka a dvěma charakteristickými citáty z dvou projevů Švehlovi, z projevu, který pronesl nynější ministerský předseda R. Beran ve výročí Švehlovy smrti a z řeči Malypetrovy nad Švehlovým hrobem. Cena díla váz. 7 Kč. Vydal Orbis.

Paul de Kruif: **LID MÁ PRAVO ŽÍT.** Přeložil A. A. Hoch. Nová Kruifova kniha »Lid má právo žít«, připomíná nám předešlou i u nás slavné knihy svého autora: »Lovce mikrobů« a »Bojovníky se smrtí«. Jako ony přináší také dramatické a vrcholně zajímavé kapitoly, otvírající strhující pohled do zákulisí i na jeviště vědy, kde její vynavači bojují se smrtí a nemocí ve jménu lidského zdraví a jako ony líčí vroucné a zasvěcené osudy velkých bojovníků proti největším metlám lidstva, volajíc zároveň po spravedlnosti pro člověka. Cena brož. svazku je 45 Kč. Vydal Orbis.

Miloslav Pára: **KONTROLA FINANČNÍ SPRÁVY.** Důležitý rádek ve věcech finančních pro každého, kdo se zabývá výrobou nebo prodejem předmětů, podléhajících spotřebním daním, dárkům, poplatkům, monopolům a regálům, zejména hostinštin, kavárnám, drogistě, lékárnici, obchodníci a výrobci nápojů atd., podle soudobně platných zákonů a nařízení. Kniha obsahuje řadu vzorců, žádostí, přihlášek i odhlášek, dále ustanovení trestní, sazby na potravní čáře a pod. Cena knihy je 20 Kč. Vydalo nakladatelství Otakara Janáčka nást. v Praze.

Josef Kopta: **PŘÍVOZ POD OŘECHY.** V tomto románu pro malé i velké vypráví Josef Kopta o němém chlapci Václavu Martínovi. Děj se odehrává za světové války, kdy byl český lid donucen k mlčení a v hluboké jedomotě myslí a srdcí snil o svobodě. A tu je ústřední postava chlapce Václava v mnohem smyslu nositelkou národní sudby a jejím symbolem. Rušný spád epické skladby vrcholí v dramatickém závěru, kdy dvě nejdražší česká slova zazní památného říjnového dne ze všech úst. Křehké kresby Vojtěcha Sedláčka tvoří s obsahem vkusný celek. Hodí se pro mláďež od 12 do 16 let. Cena 25 Kč. Vydal Melantrich.

J. Z. Novák: **VÍTĚZSTVÍ.** Knížka klidu, pohody, vysokého nebe, hřejícího slunce a veselých barev. Nejde zde ani o fantasi, ani o cizokrajná dobrodružství, je to příběh z denního života, vyprávějíci o dvou chlapcích a děvčátku, mezi nimiž dochází ke konfliktům. Ale konec je šťastný, neboť společně nebezpečí, v němž ve všichni octnou, všecko napraví. Hrdost a utpěrná příkoří jsou rázem zapomenuty a ze všech se stanou přátelé, kteří jsou ochotni obětovat vše, aby zachránili jeden druhého. — Ilustrace V. Vrbové, která bohatě vyzdobila knížku, ti znamenitě doplňují. Vhodné pro mláďež od 8 do 12 let. Cena 25 Kč. Vydal Melantrich.

II.

Celkový dojem, který mi zůstal z vývoje povahy Čapkovy, je něčím, co připomíná krásné housle v rukou umělcových. Jeho tón byl od počátku opojný; ale během let se vyhrával, sládl, prohluboval, nanášel na sebe jemný poprašek svrchních tónů. Ale i způsob, jak ty své tóny tvořil, jak hrál, se měnil. Stále více se odvracel ode všeho, co by vzbudilo podezření, že jest pouhou virtuositou. Stále více a tklivěji se vracel do středních a hlubokých poloh. Byly a budou debaty o tom, který Čapek je větší, zda ten »absolutní«, umělec, či ten druhý Čapek, který »sloužil«. Rozumí se, že jde jen o relativní rozdíl — jest to stejný autor. Ale není to zcela stejná hudba. Skoro bych řekl, že Čapek začal s něčím, jako absolutní hudba a skončil hudbou programní, obsahovou, která má určité poslání a vědomé ethos. Jsem si vědom, že v říši umění není ničeho, co by se dalo srovnávat podle velikosti. Každý výtvar umělecký je svůj a svého druhu; rozdíly jsou čistě kvalitativní. Ale přiznám se, že je mi nejmilejší ten Čapek sloužící. A řeknu hned, proč.

Život sám není poslední instancí. Karel Čapek zprvu viděl a vyznával předešlý život. Uměl to, pravda, jako málokdo druhý — viděl jej a slyšel jej v barvách, a dovedl jej promítnouti do fantastických féerií. Ale život je něco zároveň dobrého i zlého. Je radost i hořkost, rození i umírání, je čistý i špinavý, veliký i malý, hodný zbožňování i hodný pohrdání. A právě tím, že Čapek zprvu jen tak vyznával život, dostávala se do jeho díla skepse. Vyznávat všechno, to je něco jako pantheismus: hrozí vás to zavésti někam, kde není žádné pevné nahoře a dole, někam »jenseits von Gut und Böse«. Věřil-li všemu, co jest, jest to skoro tolik, jako bys nevěřil nic, a uctíváš-li všechno, jsi velmi v nebezpečí, že nebudeš doopravdy vyznávat nic.

A tu si myslím, že právě v tomto problému byla osa Čapkovy života. Viděl jsem, že v hloubi srdce zápasil sám s sebou. Že se nepoddal své virtuositě, že neutonul v bohatství Jsoucná (zejména ži- věho jsoucná) — v tom je

největší počet jeho velikosti. Měl, pravda, ostych před každým obnažujícím se vyznavačstvím, ba přímo odpor ke všemu kazatelskému. Ale všimněte si jen, jaký je rozdíl mezi dramatem »Věc Makropulos« a jeho pozdějšími díly — asi tak »Hovory s T. G. M.« počínaje a konče »První partou«. Pohled na konec nadlidsky dlouhého života je u Čapka (»Věc Makropulos«) docela jiný, než na př. u Bernharda Shawa. Tam končí dlouhověcí mlčelivým meditováním, matematikou a podobnými díly čistého ducha. Ale Čapkovy stará primadona je cynická a hořká. Nabrala do sebe za tři sta let příliš mnoho cynismu — příliš mnoho života?

Karel Čapek se vymátl slímákům, kteří si libují, že »sladko je žít«, jen když bude méně šneků a víc kapusty. Cítil život též hoře a bolesti. A ten pesimistický relativismus by byl v něm rozrůstal, kdyby...

Ano, kdyby nebyl uvěřil ve sféry ducha, v příkazy toho, co má být, i když to není, i když se to nežije. Nemyšlím, že zde zasáhl Masaryk. On byl jen takový typ — ale plný života k tomu, starý, ale bez cynismu. Ten pokrok k určitému dualismu života a řádu, přírody a ducha se zrodil v Čapkově samém; zrodil si za bolesti.

Ale zrodil se právě ten Čapek sloužící. Nedejte se klamati tím, že jeho vlastní »ano, ano, nikoli, nikoli« se neřiká na plná ústa. To se v dramatech (»Bílá nemoc«, »Matka«) nedělá. A vše v nich musí vyznít a uplatnit se a žádat své vážné místo, svou laskavou úvahu — i to, s čím nesouhlasíme. Ale zde se stal Čapek služebníkem.

Služebníkem — čeho? Řeším, ideologii? Jaké nedorozumění! Služebníkem lidí, lidí rovných a ve vši prostotě i nedokonalosti lidí božích. A zejména lidí obyčejných — ty jistě Bůh miluje, proto jich tolik udělal!

I sloužil Čapek výrazu autonomní osobnosti, ale sloužil též lidem přímo. Chudým lidem a chudým dětem. Organisoval »Demokracii dětem« a hleděl být užitečný, kde mohl. Kolik jen politických třídních odpůrců se u něho sešlo! Kolikrát radil a pomohl!

Björnson napsal, že kudy kráčeji dobří lidé, tam jsou cesty boží. Na ty cesty se vydal a na nich padl Karel Čapek.

BUĎTE RÁD, ŽE JSTE NERVOSNÍ!

To není vtip, to je název vážné knihy

MUDr a PHDr LOUISE BISCHÉ

významného amerického psychiatra, který v ní bojuje proti vžitým předsudkům a skvěle na příkladech dokazuje, že právě

NERVOSNÍ LIDÉ

jsou předurčení k nadprůměrnosti porozuměli včas svému stavu, přestanou-li se stydět a bát. - Ostatek podle rad autorových bude snadný.

Knížka, na kterou čekají tisíce!

Brož. Kč 20 u knihkupců! Váz. Kč 32

„ORBIS“, PRAHA XII, FOCHOVA 62

Mysl, jako Čapkovy, která byla takovou křižovatkou lidí, zvířat, rostlin, nauk a básní, nemohla se oddati klamu, že se jí podaří nějakou formulkou obsáhnout všechno, co jest »cesta i život«. Vydal se za božstvím a za božským jako by na tisíciletou cestu. (A bylo mu přáno jen osmačtyřicet let!) Hledal jistě toho, co je pravda absolutní, co platí navždy, ale bylo to jako věčné svítání. Před tím nesmírným rozpětím mezi nejmenším detailem a božským Absolutnem nebyl to on, který se tomu absolutnu smál. Smál se jen hloupým lidem, kteří si je strkají do kapsy a do úst, nevěduce, co činí. Jeho cesta byla nekonečná. Ale nikdy neztratil víru, že na ní existuje směr nesprávný a správný. Mlčící víra takového člověka je větší než mnoho zbožného brebentění maličkých duchů.

Ale na této cestě mezi stěblky trávy a broučky a liďáčkami bylo jedno velké zastavení, velká stanice na věčné cestě za absolutními hodnotami, něco zároveň lidského i nadlidského, časového i nadčasového, něco velikého. Nebyl to jeden veliký člověk, ani Masaryk sám. Byl to národ, jeho genius, jeho kulturní dědictví, spor jeho tradic a při tom jejich společná velikost a krása.

Hovořit o tomto tématu, tím se Karel Čapek nikdy neunavil. Jeho poslední dopis, psaný v odpověď na dopis septimánky, říká, že národ nesmí ztratit a zapřít sama sebe, zahodit svou mravnost. »To jest to jedno potřebné.« »Snad vás tato odpověď neuspokojí, ale jiné není.« Zmatkem duchů v poslední době nevyšlovně trpěl; chápal se každé ruky, kterou podával člověk, který se nezměnil...

V síni pražského krematoria odpočívala až do hodiny pohřbu Čapkovy rakev vedle rakev s ostatky Karla Hynka Máchy, zachráněnými z litoměřického hřbitova. Oba básníci se sešli: tvůrce naší nejvlastnější básnické řeči a její dovršitel, ba snad největší mistr. Po tomto spisovateli v naší literatuře už nic banálního neobstojí. Jeho světová sláva nebyla konjunkturou, nýbrž ovocem právě nejryzejšího češství. Ale on sám upadl jako spálený květ, květ první republiky, ale zároveň tvůrce toho, co nám z jejího ovzduší opravdu zůstane navždy a co nám nikdo nemůže, ba ani nechce vzít. Mně zůstane k tomu všemu vzpomínka na dlouhé, zdrženlivé přátelství, na kterém se nikdy ani písmenka nezměnila, které rostlo ze společných, oběma posvátných hlubin a které se prohlubovalo s lety. Z deníku »Národní práce«.